

**”Joskus lapsen aloitteesta, joskus aikuisen aloitteesta –
sopivan hetken tullen.”**

Huoltajien käsityksiä alakouluikäisten lasten seksuaalikasvatuksesta

Mikaela Ranto & Veera Vuorela

Kasvatustieteen kandidaatintutkielma

Kevätlukukausi 2021

Opettajankoulutuslaitos

Jyväskylän yliopisto

TIIVISTELMÄ

Ranto, Mikaela ja Vuorela, Veera. 2021. "Joskus lapsen aloitteesta, joskus aikuisen aloitteesta - sopivan hetken tullen." Huoltajien käsityksiä alakouluikäisten lasten seksuaalikasvatuksesta. Kasvatustieteen kandidaatintutkielma. Jyväskylän yliopisto. Opettajankoulutuslaitos. 61 sivua.

Tutkimuksen tehtävänä oli selvittää, millaisia käsityksiä alakouluikäisten lasten huoltajilla on seksuaalikasvatuksesta. Lisäksi tavoitteena oli tarkastella, millaista seksuaalikasvatusta huoltajat toteuttavat kotona ja tarvitsevatko he lisätietoa aiheesta. Aihetta on tärkeä tutkia, koska huoltajien näkökulmasta nuorempien lasten seksuaalikasvatusta on tutkittu hyvin vähän Suomessa.

Tutkimuksen aineisto (n=33) kerättiin sähköisellä kyselylomakkeella. Aineisto analysoitiin aineistolähtöisellä laadullisella sisällönanalyysin menetelmällä käyttäen teemoittelua. Tulokset osoittivat, että huoltajien käsitykset seksuaalikasvatuksesta olivat vaihtelevia. Huoltajat toteuttivat seksuaalikasvatusta eniten huoltajalähtöisesti. Huoltajalähtöisessä seksuaalikasvatuksessa tärkeintä oli konkreettisten tietojen opettaminen. Suurin osa huoltajista tarvitsi lisätietoa seksuaalikasvattajana toimimisesta. Lisää tietoa kaivattiin seksuaalikasvatuksen sisällöistä sekä siitä, miten estää henkilökohtaisten rajoitteiden vaikutus toteutettavaan seksuaalikasvatukseen.

Tutkimuksen perusteella huoltajat tarvitsevat lisää tietoa, taitoja ja tukea tehtävässään lapsen seksuaalikasvattajina. Erilaisia yhteistyömuotoja lisäämällä pystytään tukemaan huoltajien ymmärrystä seksuaalikasvatuksesta. Kun huoltaja luottaa kykyihinsä seksuaalikasvattajana, kodin laadukas seksuaalikasvatus voi toteutua. Tämä edistää ja tukee lapsen kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin toteutumista.

Asiasanat: seksuaalikasvatus, huoltajat, seksuaalisuus, seksuaaliterveys

SISÄLTÖ

TIIVISTELMÄ	2
1 JOHDANTO	5
2 SEKSUAALISUUS	8
2.1 Seksuaalisuus yleisesti.....	8
2.2 Seksuaalinen hyvinvointi	9
2.3 Lapsen seksuaalinen kehitys.....	10
3 SEKSUAALIKASVATUS	12
3.1 Seksuaalikasvatus yleisesti.....	12
3.2 Seksuaalikasvatus eri ikävaiheissa	13
3.2.1 Seksuaalikasvatus 6–9-vuotiaille WHO:n ja BZgA:n (2010) mukaan.....	13
3.2.2 Seksuaalikasvatus 9–12-vuotiaille WHO:n ja BZgA:n (2010) mukaan.....	15
3.3 Seksuaalikasvatus ja koulu	18
3.4 Seksuaalikasvatus ja huoltajat	19
3.4.1 Huoltajien tehtävät lapsen seksuaalikasvattajana	19
3.4.2 Huoltajien käsityksiä lasten seksuaalikasvatuksesta.....	22
4 TUTKIMUSTEHTÄVÄ JA TUTKIMUSKYSYMYKSET	25
5 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	26
5.1 Tutkimuksen lähestymistapa.....	26
5.2 Tutkittavat ja aineistonkeruu.....	27
5.3 Aineiston analyysi.....	29
5.4 Eettiset ratkaisut.....	31

6	TULOKSET	32
6.1	Vastaajien taustatiedot.....	32
6.2	Alakouluikäisten lasten huoltajien käsityksiä seksuaalikasvatuksesta.	32
6.3	Alakouluikäisten lasten huoltajien tavat toteuttaa seksuaalikasvatusta kotona.....	37
6.4	Alakouluikäisten lasten huoltajien lisätiedon tarve seksuaalikasvattajina.....	41
7	POHDINTA	44
7.1	Pohdinta ja johtopäätökset.....	44
7.2	Tutkimuksen luotettavuus ja jatkotutkimusaiheet.....	49
	LÄHTEET	52
	LIITTEET	58

1 JOHDANTO

Tämän hetkisessä yhteiskunnassamme yksilön kokonaisvaltainen hyvinvointi on tavoitellumpi asia kuin koskaan aiemmin. Hyvinvoinnin eri osa-alueista ja niihin vaikuttavista tekijöistä ollaan nykypäivänä hyvin tietoisia. Yksilön kokonaisvaltaisesta hyvinvoinnista ja keinoista saavuttaa se puhutaan jatkuvasti esimerkiksi mediassa. Keskustelu yhdenvertaisuudesta ja moninaisuuden huomioimisesta näkyy kaikkialla - myös kasvatuksessa. Yhteiskunnassa ajankohtaiset asiat tulevat väistämättä osaksi kasvatustrendejä, mikä näkyy myös opetussuunnitelmassa. Perusopetuksen tulee tukea oppilaiden kasvua ihmisyyteen ja vastuulliseen yhteiskunnan jäsenyyteen sekä hyvinvoivaksi ihmiseksi (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet = POPS, 2014). Kokonaisvaltaiseen hyvinvointiin kuuluu olennaisesti myös seksuaalinen hyvinvointi, minkä vuoksi seksuaalikasvatus on noussut osaksi kasvatustrendejä sekä tavoitteellista kasvatusta. Eri-laiset sosiaaliset ja tekniset kehityssuunnat, kuten esimerkiksi älylaitteiden kehittyminen ja seksuaalisuuteen liittyvien asenteiden muutos, ovat herättäneet tarpeen laadukkaalle seksuaalikasvatukselle (European Expert Group on Sexuality Education, 2016).

Seksuaalikasvatus on kognitiivisten, emotionaalisten, sosiaalisten, vuorovaikutteisten ja fyysisten aspektien oppimista seksuaalisuudesta (Maailman terveysjärjestö = WHO & Bundeszentrale für gesundheitliche Aufklärung = BZgA, 2010). Seksuaalikasvatuksen tavoitteena on keskeisten tietojen ja taitojen sisäistäminen sekä myönteisen suhteen omaksuminen seksuaalisuuteen (Bildjuschkin & Malmberg, 2000). Ikätason huomioiminen on seksuaalikasvatuksen lähtökohta (Oinonen & Susineva, 2019). Kaiken kaikkiaan seksuaalikasvatuksen päämääränä on hyvä seksuaaliterveys (Bildjuschkin & Malmberg, 2000).

Seksuaaliterveyden maailmanjärjestö (WAS) on julkaissut Seksuaalioikeuksien julistuksen (1999), jossa määritellään jokaisen ihmisen seksuaalioikeudet. Seksuaalioikeuksien julistuksen (1999) kymmenennen kohdan mukaan jokaisella

ihmisellä on oikeus kattavaan seksuaalikasvatukseen, joka on koko elämänkaaren mittainen prosessi syntymästä asti ja sen tulisi koskea kaikkia yhteisön instituutioita. On tutkittu, että pitkäaikainen seksuaalikasvatus vaikuttaa siihen, että teini-ikäisten raskaudet, abortit ja sukupuolitaudit ovat vähentyneet (European Expert Group on Sexuality Education, 2016). Seksuaalikasvatus vaikuttaa myös nuorten itsetuntoon, kykyyn muodostaa vahvoja ja merkityksellisiä ihmissuhteita sekä kohdata erilaisia haasteita (European Expert Group on Sexuality Education, 2016). Laadukas seksuaalikasvatus poistaa virheellisiä käsityksiä seksuaalisuudesta sekä vähentää syrjimistä ja kiusaamista (Bildjuschkin & Ruuhilahti, 2008).

Seksuaalikasvatus on pitkään ollut vaiettu aihe globaalilla tasolla (Ketting, 2018). Tämä alkoi kuitenkin muuttua Euroopassa vuonna 2009, kun UNESCO, Kansainvälinen Perhesuunnittelujärjestöjen liitto sekä monet muut organisaatiot julkaisivat erilaisia seksuaalikasvatukseen liittyviä julkaisuja ja oppaita. Näillä julkaisuilla pyrittiin kiinnittämään ihmisten huomio seksuaalikasvatuksen tärkeyteen, erityisesti kouluissa (Ketting, 2018). Koska seksuaalikasvatus on yleistynyt vasta viimeisen vuosikymmenen aikana, kaikilla huoltajilla ei välttämättä ole käsitystä siitä, mitä se koulussa, kotona tai muissa kasvatusympäristöissä on tai mitä vaikutuksia sillä on lapselle. Tästä syystä huoltajien käsityksiä ja ymmärrystä seksuaalikasvatuksesta on syytä selvittää.

Seksuaalikasvatusta on tutkittu melko paljon kansainvälisesti (European Expert Group on Sexuality Education, 2016; Mulholland ym., 2020; Parker ym., 2009; Turnbull ym., 2011). Suomessa aihetta on kuitenkin tutkittu melko vähän huoltajien näkökulmasta tai nuorempien lasten osalta. Cacciatore (2007) esittää, että huoltajien rooli lapsen seksuaalikasvattajana on kuitenkin äärimmäisen tärkeä. Huoltajat haluaisivat lasten seksuaalikasvatuksen olevan yksityiskohdasta, kokonaisvaltaista ja monipuolista (Weaver ym., 2002). Kaikki huoltajat eivät kuitenkaan pysty tarjoamaan toiveidensa mukaista seksuaalikasvatusta (Weaver ym., 2002) ja monet huoltajat tuntevat epävarmuutta seksuaalikasvattajina (European Expert Group on Sexuality Education, 2016). UNESCO:n (2018)

mukaan huoltajien vastustus seksuaalikasvatusta kohtaan voi johtua usein pelosta tai siitä, että he eivät tiedä, mitä seksuaalikasvatus on. Myös huoltajien omat käsitykset ja rajoitteet seksuaaliterveydestä vaikuttavat huoltajan ja lapsen välisen keskustelun määrään seksuaalisuuteen liittyvistä aiheista (Jerman & Constantine, 2010). Näin ollen on tärkeää tietää, miten huoltajat Suomessa seksuaalikasvatuksen käsittävät ja miten he sitä toteuttavat.

Tässä tutkimuksessa tarkastelemme käsityksiä alakouluikäisten lasten seksuaalikasvatuksesta huoltajien näkökulmasta. Tavoitteena on selvittää, miten huoltajat käsittävät seksuaalikasvatuksen ja miten he toteuttavat seksuaalikasvatusta kotona. Tutkimuksessa selvitämme myös, tarvitsevatko huoltajat lisätietoa jostain teemasta liittyen seksuaalikasvatukseen.

2 SEKSUAALISUUS

2.1 Seksuaalisuus yleisesti

Seksuaalisuus on kokemuksellinen ilmiö, jonka jokainen yksilö määrittää itse (Bildjuschkin & Ruuhilahti, 2012). Seksuaalisuus kehittyy läpi ihmisen elämän ja se muovautuu erilaiseksi ikävaiheesta riippuen (Bildjuschkin & Malmberg, 2000). Muun muassa perimä, ympäristö ja kulttuuri vaikuttavat yksilön seksuaalisuuden kehittymiseen (Bildjuschkin & Ruuhilahti, 2012). Seksuaalisuus saateetaan liittää usein seksiin, mutta seksi ei koskaan ole edellytys seksuaalisuudelle (Bildjuschkin & Ruuhilahti, 2012). Seksuaalisuus on yksilön voima, jonka avulla hän pyrkii tavoittelemaan oman kehon mielihyvää, ihmissuhteen lähentymistä, hellyyttä ja turvaa (Apter ym., 2006).

Seksuaalisuutta tulee käsitellä moniulotteisena kokonaisuutena osana ihmisyyttä, sillä se on perustavanlaatuinen ominaisuus ihmisyydessä (Bildjuschkin & Malmberg, 2000; Greenberg ym., 2017). Seksuaalisuutta voi lähestyä monesta eri näkökulmasta. Ihmisen seksuaalisuus voidaan jakaa erilaisiin ulottuvuuksiin. Tutkijat eivät ole täysin samaa mieltä seksuaalisuuden ulottuvuuksista, mutta jokaisessa jaossa esiintyy ainakin biologinen ja psyykkinen ulottuvuus. Greenberg ym. (2017) jakavat ihmisen seksuaalisuuden biologiseen, psykologiseen ja sosiokulttuuriseen ulottuvuuteen. Biologiseen ulottuvuuteen kuuluu lisääntyminen, seksuaalinen kiihottuminen, kasvu ja kehitys sekä fyysinen olemus. Psykologinen ulottuvuus käsittää ihmisen asenteet ja tunteet sekä kehonkuvan. Sosiokulttuuriseen ulottuvuuteen lukeutuu yhteiskunnan ja kulttuurin vaikutus ihmisen seksuaalisuuteen (Greenberg ym., 2017).

Bildjuschkin ja Malmberg taas (2000) jakavat seksuaalisuuden viiteen eri ulottuvuuteen. Nämä ulottuvuudet ovat biologinen, psyykkinen, sosiaalinen, eettinen sekä henkinen. Seksuaalisuuden biologinen ulottuvuus käsittää lisääntymisen, kehollisuuden sekä hormonien toiminnan. Psyykkiseen ulottuvuuteen

kuuluvat yksilön ajatukset, tunteet, kokemuksellisuus sekä seksuaalinen identiteetti. Sosiaalinen ulottuvuus on seksuaalisuuden pohdintaa erilaisten ihmissuhteiden valossa ja siihen kuuluu muun muassa yksilön vuorovaikutustaidot ja laki. Eettinen seksuaalisuuden ulottuvuus pitää sisällään moraaliset kysymykset, uskonnollisuuden ja arvot. Henkinen ulottuvuus taas käsittää muun muassa yksilön intiimiyden, halun ja läsnäolon (Bildjuschkin & Malmberg, 2000).

Bildjuschkin ja Ruuhilahti (2008) lukevat seksuaalisuuden ulottuvuuksiin kuuluvan myös fyysisen, kognitiivisen, anatomisen ja kulttuurisen ulottuvuuden edellä esitellyn Bildjuschkinin ja Malmbergin (2000) ulottuvuuksien lisäksi. Bildjuschkinin ja Ruuhilahden (2008) mukaan fyysisen ulottuvuuden tarkoituksena on antaa työkaluja kehon, kehollisuuden ja ihmisen ulkomuodon tarkasteluun osana seksuaalisuutta. Kognitiivinen ulottuvuus sisältää opittua ja omaksuttua tietoa sekä tiedonkäsittelyä ja muistin. Anatomiseen ulottuvuuteen kuuluu biologinen ja fyysinen puoli seksuaalisuudesta, joiden kautta rakennamme kehoamme. Kulttuurinen ulottuvuus voidaan nähdä omanaan tai osana muita ulottuvuuksia. Siihen kuuluu ympäröivän kulttuurin vaikutus, säädökset, lait sekä ihmisten tavat ja tottumukset. Myös uskonnolliset kysymykset ja näkemykset ovat sidoksissa tähän ulottuvuuteen (Bildjuschkin & Ruuhilahti, 2008). Myös WHO (2006) mainitsee biologisten, psykologisten, sosiaalisten, taloudellisten, poliittisten, eettisten, laillisten, historiallisten, uskonnollisten ja hengellisten tekijöiden vaikuttavan vuorovaikutuksessa seksuaalisuuteen.

2.2 Seksuaalinen hyvinvointi

Tärkeä osa ihmisen yleistä hyvinvointia on seksuaalinen hyvinvointi. Seksuaalinen hyvinvointi on laajempi käsite kuin seksuaaliterveyden käsite (Apter ym., 2006). Seksuaalisen hyvinvoinnin käsitteeseen kuuluu seksuaalisuuden tunnistamiseen, kokemiseen, toteuttamiseen ja nimeämiseen liittyviä rakenteellisia, sosiaalisia, kulttuurisia ja yksilötason tekijöitä. Seksuaalinen hyvinvointi tarkoittaa yksilön tasolla tyytyväisyyttä omaan sukupuoleen ja seksuaalisuuteen sekä mahdollisuutta toteuttaa ja kehittää omaa seksuaalisuuttaan niin, että se vahvistaa

myös itsetuntoa (Apter ym., 2006). Seksuaalista hyvinvointia pyritään tukemaan seksuaalikasvatuksella (THL, 2019). Seksuaalinen hyvinvointi ei ole siis riippuvaista ihmisen seksuaalisesta aktiivisuudesta (THL, 2019).

Seksuaaliterveys on ihmisen hyvinvoinnin yksi tärkeä osa-alue, jota voidaan tarkastella monesta eri näkökulmasta. Seksuaaliterveydellä tarkoitetaan fyysisen, psyykkisen, emotionaalisen ja sosiaalisen hyvinvoinnin tilaa suhteessa seksuaalisuuteen (WHO, 2006). Se tarkoittaa taitoa huolehtia ja nauttia omasta itsestään, halutessaan hakeutua seksuaaliseen kontaktiin sekä kokea vastavuoroista mielihyvää läheisyydestä. Seksuaaliterveys tarkoittaa myös taitoa halutessaan aikuisuudessa lisääntyä sekä muodostaa ja ylläpitää turvallista parisuhdetta ja vanhemmuutta (WHO, 2002). Lapsuuden seksuaaliterveys tarkoittaa sisäistä prosessia mielikuvatasolla, kehoon ja kehollisuuteen tutustumista sekä omanarvontunnetta (Cacciatore, 2007). Lisäksi se tarkoittaa tunteiden ja tuntemusten kokemista, oppimista ja opettelua sekä rakastamista ja ihastumista (Cacciatore, 2007). Hyvä seksuaaliterveys vaatii kunnioittavaa ja myönteistä näkökulmaa seksuaalisuuteen ja niihin liittyviin suhteisiin (WHO, 2002). Koska terveys on perustavanlaatuisen ihmisoikeus, tulisi myös seksuaaliterveyden olla samalla tavalla ihmisoikeus (WAS, 1999). Seksuaalioikeudet ovat jokaista yksilöä koskevia ihmisoikeuksia, jotka perustuvat vapauteen ja tasa-arvoon. Kun ympäristö tunnustaa, kunnioittaa ja ylläpitää seksuaalioikeuksia, sen tuloksena on seksuaaliterveys (WAS, 1999).

2.3 Lapsen seksuaalinen kehitys

Seksuaalisuus on läsnä jokaisessa ihmisessä syntymästä saakka (Bildjuschkin & Ruuhilahti, 2012). Lapsen seksuaalinen kehitys etenee portaittain (Apter ym., 2006). Se tapahtuu yksilön psyykkisen, sosiaalisen ja fyysisen kehityksen osina ja rinnalla. Seksuaalikasvatus onkin erottamaton osa kaikkea yksilön kehitystä eikä sitä voida tehdä vain tietynlaisena interventiona (Apter ym., 2006).

Kosunen ym. (2003) mukaan lapsen seksuaalisuus on todella erilaista verrattuna aikuisen seksuaalisuuteen, sillä seksuaalisuuden ilmeneminen on jokaisessa elämänkaaren kehitysvaiheessa toisistaan poikkeavaa. Lapsuudessa rakennetaan pohja seksuaaliselle minäkuvalle ja kehitykselle, josta muodostuu perusta yksilön seksuaaliselle potentiaalille (Kosunen ym., 2003). Lapsen seksuaalisuus on ihmettelyä, uteliaisuutta, tietojen keräämistä ja kokoamista, omaan kehoon tutustumista, hauskanpitoa, estotonta leikkiä, nautintoa ja läheisyydestä oppimista (Apter ym., 2006). Lapsi on usein utelias seksuaalisuuteen liittyvissä asioissa ja haluaa tietää muun muassa kehostaan, vauvojen syntymisestä ja sukupuolieroista (Bildjuschkin & Ruuhilahti, 2012). Lapsen seksuaalisuuteen liittyy myös paljon kokemuksia turvasta, lohdusta, huolenpidosta ja mielihyvystä (Apter ym., 2006).

Korteniemi-Poikela ja Cacciatore (2015) ovat kehittäneet Seksuaalisuuden portaat -mallin, jossa kuvataan lapsen seksuaalisuuden kehittymisen vaiheet ja kehitystehtävät. Malli sisältää 11 porrasta, joista neljä ensimmäistä lapsi on käynyt läpi alakoulun päättämiseen mennessä. Olen ihana -porras (0-4 v.) on ensimmäinen seksuaalisuuden kehityksen porras ja siinä olennaista on lapsen kokema läheisyys, ylpeys kehostaan ja sen tutkiminen sekä turva ja hellyys kiintymyssuhteissa. Tykkäyskaveri-porras (3-8 v.) on toinen seksuaalisuuden kehityksen vaihe, jossa lapsi oppii ystävydestä ja rajoista, kaipaa hellyyttä ja ihailua, kokee paljon myönteisiä tunteita ja tykkää avoimesti erilaisista asioista kuten esimerkiksi lempiväristään. Kolmannella Vanhemman ihailu -portaalla (3-9 v.) lapsi usein rakastuu omaan huoltajaansa, jonka kokee turvalliseksi aikuiseksi, pohtii vauvojen alkuperää ja oppii biologisesta sukupuolestaan. Idoli ihastuttaa -porras (6-12 v.) on neljäs seksuaalisuuden kehityksen vaihe, jossa usein ihastutaan johonkin lähipiirin ulkopuoliseen henkilöön ja opetellaan samalla tunteitten vahvistamista ja säätelyä mielikuvien avulla. Jokainen seksuaalisuuden porras on tärkeä kehityksen vaihe ja niillä on omat tehtävänsä, jotka auttavat lasta pääsemään seuraavalle askelmalle (Korteniemi-Poikela & Cacciatore, 2015).

3 SEKSUAALIKASVATUS

3.1 Seksuaalikasvatus yleisesti

Seksuaalikasvatus on jokaisen seksuaalioikeus eli ihmisoikeus, ja se on koko elämän mittainen prosessi (Bildjuschkin & Ruuhilahti, 2008). Seksuaalioikeuksien julistuksen perusteella jokaisella yksilöllä on oikeus saada opetusta ja kokonaisvaltaista seksuaalikasvatusta (WAS, 1999). Sen on oltava soveltuvaa yksilön ikään, tieteellisesti perusteltua ja ajankohtaista sekä kulttuurisesti asiantuntevaa. Seksuaalikasvatuksen tulee myös perustua ihmisoikeuksiin, kaikkien sukupuolten tasa-arvoon ja myönteiseen käsitykseen seksuaalisuudesta ja nautinnosta (WAS, 1999). Rinne ym. (2004) kertovat, että kasvatuksella tarkoitetaan kulttuurista käytäntöä, jonka tarkoituksena on saada aikaan muutoksia kasvatettavassa. Kasvatus on myös aina sosiaalista toimintaa (Rinne ym., 2004). Nämä periaatteet pätevät myös seksuaalikasvatuksessa.

Seksuaalikasvatus on kasvatusta, jonka avulla ihminen saa tietoja ja taitoja käsitellä ja pohtia omia asenteitaan seksuaalisuuteen liittyvissä teemoissa (Väestöliitto, n.d.). Seksuaalikasvatus on osa laajempaa kasvatustyötä ja elämönhallintataitojen lisäämistä, joka ottaa huomioon kasvatettavan kehitysvaiheen, iän ja muuttuvan maailman (Oinonen & Susineva, 2019). Seksuaalikasvatuksen tavoitteena on tukea yksilöä kehittämään keskeisiä taitoja, joiden turvin hän voi itse päättää kunnioittavasti, harkitusti, tietoisesti ja tyydyttävästi seksuaalisuudestaan ja suhteistaan eri kehitysvaiheissa (European Expert Group on Sexuality Education, 2016; Oinonen & Susineva, 2019). Kokonaisvaltainen seksuaalikasvatus auttaa yksilöä kehittämään vastuullista ja ennakkoluulotonta toimintatapaa sekä näin rakentaa koko yhteiskunnasta tasa-arvoista ja oikeudenmukaista (WHO & BZgA, 2010).

3.2 Seksuaalikasvatus eri ikävaiheissa

Koska lapsi on seksuaalinen olento syntymästään asti, seksuaalikasvatusta tulee tehdä läpi koko elämän (WHO & BZgA, 2010). Kaikissa eri ikä- ja kehitysvaiheissa nousee esiin erityisiä kysymyksiä ja käyttäytymistapoja, joihin on reagoitava oikeilla pedagogisilla tavoilla (WHO & BZgA, 2010). Maailman terveysjärjestön (WHO) Euroopan aluetoimisto ja Saksan terveystieteiden tutkimuskeskus BZgA (2010) ovat määrittäneet seksuaalikasvatuksen standardit Eurooppaan. Näissä standardeissa kerrotaan minkälaisia asioita eri kehitysvaiheissa olevien lasten tulisi tietää ja ymmärtää sekä minkälaisia haasteita heidän tulisi pystyä ratkomaan seksuaalisuuteen liittyen. Koska lapset kehittyvät yksilöllisesti, lapsi voi sopia paremmin johonkin toiseen ryhmään kuin oman ikänsä mukaiseen ryhmään. Ikäsuositukseen kannattaa siis suhtautua joustavasti (WHO & BZgA, 2010). Esi-merkiksi jos lapsi on kokenut seksuaalista kaltoinkohtelua, hänen kehityksensä voi viivästyä, taantua tai pysähtyä. Tällöin myös seksuaalikasvatuksen tulee seurata lapsen kehityksen tasoa.

Seksuaalikasvatus jaetaan eri osa-alueisiin, joita ovat: 1) ihmiskeho ja ihmisen kehitys 2) hedelmällisyys ja lisääntyminen 3) seksuaalisuus 4) tunteet 5) ihmissuhteet ja elämäntyyli 6) seksuaalisuus, terveys ja hyvinvointi 7) seksuaalisuus ja oikeudet sekä 8) seksuaalisuutta määrittävät sosiaaliset ja kulttuuriset tekijät (WHO & BZgA, 2010). Esittelemme seuraavaksi nämä osa-alueet alakouluikäisen lapsen näkökulmasta. Huomioitavaa on kuitenkin, että seksuaalikasvatus aloitetaan jo vastasyntyneelle. Näin ollen seksuaalikasvatuksen pohjan rakentaminen alkaa heti lapsen synnyttyä, jolloin monia aiheita on opetettu jo ennen kouluikään siirtymistä. Tietyt teemat kuitenkin toistuvat eri ikävaiheissa eri näkökulmista ja niitä käsitellään perusteellisemmin (WHO & BZgA, 2010).

3.2.1 Seksuaalikasvatus 6–9-vuotiaille WHO:n ja BZgA:n (2010) mukaan

Ihmiskehon ja ihmisen kehityksen osa-alueella 6–9-vuotiaille tulee antaa tietoa ihmiskehon muutoksista, kuukautisista, ejakulaatiosta, yksilöllisistä eroista ihmisen kehityksessä sekä sukupuolten välisistä eroista. Lapselle on opetettava

seuraavia taitoja: tuntemaan ja käyttämään oikeita termejä ruumiinosista ja niiden toiminnoista sekä arvostamaan kehon muutoksia ja tutkimaan omaa kehoaan. Lasta on tuettava hyväksymään kehon muutoksista johtuva epävarmuus sekä kehittämään myönteistä kehonkuvaa, minäkuvaa ja sukupuoli-identiteettiä.

Hedelmällisyyden ja lisääntymisen osa-alueella 6–9-vuotiaille tulee antaa tietoa valinnoista, jotka koskevat vanhemmuutta ja raskautta, sekä hedelmättömyydestä ja adoptiosta. Lisäksi tietoa tulee antaa mahdollisuudesta suunnitella perheen perustamista ja tehdä itse sitä asiaa koskevia päätöksiä eli opettaa ehkäisyn perusajatus. Lapselle on opetettava, kuinka ymmärtää näitä edellä mainittuja asioita. Lasta on tuettava hyväksymään erilaisuus, joka liittyy ihmisten päätöksiin perheen perustamisesta.

Seksuaalisuuden osa-alueella 6–9-vuotiaille tulee antaa tietoa rakkaudesta, rakastamisesta, hellyydestä, seksistä mediassa ja oikeanlaisesta seksuaalisesta kielenkäytöstä. Lisäksi lapselle tulee antaa täydentäviä tietoja oman kehon koskettamisesta ja siitä syntyvästä mielihyvästä sekä sukupuoliyhdyntästä. Lapselle on opetettava seuraavia taitoja: oman sekä muiden yksityisyyden tarpeen hyväksyntä ja mediassa näkyvän seksin käsittely. Lasta on tuettava ymmärtämään, mitä on molempien osapuolten halukkuuteen perustuva, vapaaehtoinen, tasa-arvoinen, ikään nähden sopiva, tilanteeseen sopiva ja itsekunnioitukseen perustuva seksi eli ”hyväksyttävä” seksi.

Tunteiden osa-alueella 6–9-vuotiaille tulee antaa tietoa ystävyys, rakkauten ja intohimon välisistä eroista sekä vanhaa tietoa syvennetään kateuden, vihan, aggression, pettymyksen, salaisten rakkauksien sekä ensirakkauksien osalta. Lapselle on opetettava, miten omia tunteita, toiveita ja tarpeita ilmaistaan sekä kuinka pettymyksiä käsitellään. Lasta on tuettava hyväksymään, että rakkauden tunteet ovat luonnollisia sekä arvostamaan omaa tunnekokemustaan ja tunteidensa ilmaisua.

Ihmissuhteiden ja elämäntyylien osa-alueella 6–9-vuotiaille tulee antaa tietoa suhteista, jotka perustuvat esimerkiksi erilaiseen rakkauteen ja ystävyyteen

sekä erilaisista perhesuhteista. Lapselle on opetettava, kuinka ilmaista itseään ihmissuhteissa, tehdä kompromisseja sekä osoittaa suvaitsevaisuutta ja empatiaa. Lisäksi on opetettava kuinka luodaan sosiaalisia kontakteja ja ystävyysuhteita. Lasta on tuettava ymmärtämään ihmissuhteiden perustana olevan sitoutumisen, vastuun ja rehellisyyden.

Seksuaalisuuden, terveyden ja hyvinvoinnin osa-alueella 6–9-vuotiaille tulee antaa tietoa seksuaalisuuden myönteisestä vaikutuksesta terveyteen ja hyvinvointiin, sairauksista, jotka liittyvät seksuaalisuuteen sekä sukupuolisesta väkivallasta. Lapselle on opetettava, kuinka asettaa rajoja itselleen ja muille. Lasta on tuettava vastuuntuntoon omasta terveydestään ja hyvinvoinnistaan.

Seksuaalisuuden ja oikeuden osa-alueella 6–9-vuotiaille tulee antaa tietoa oikeudesta itsensä ilmaisemiseen sekä oikeuksista, jotka liittyvät lasten seksuaalioikeuksiin. Lapselle on myös annettava täydentäviä tietoja liittyen hyväksikäyttöön sekä aikuisten velvollisuuteen huolehtia lasten turvallisuudesta. Lapselle on opetettava kuinka pyytää tietoa ja apua. Lapselle on myös annettava täydentäviä tietoja siitä, kenen puoleen kääntyä ongelmatilanteissa, oikeuksiensa nimeämisestä sekä tarpeidensa ja toiveidensa ilmaisemisesta. Lasta on tuettava tuntemaan vastuuta itsestään ja muista.

Seksuaalisuutta määrittävien sosiaalisten ja kulttuuristen tekijöiden osa-alueella 6–9-vuotiaille tulee antaa tietoa sukupuolirooleista ja tietoja täydentämään kulttuuri- ja ikäerojen osalta. Lapselle on opetettava, kuinka keskustella omista kokemuksistaan, toiveistaan ja tarpeistaan suhteessa kulttuurinormeihin. Lasta on tuettava eri elämäntyylien, arvojen ja normien kunnioittamisessa.

3.2.2 Seksuaalikasvatus 9–12-vuotiaille WHO:n ja BZgA:n (2010) mukaan

Ihmiskehon ja ihmisen kehityksen osa-alueella 9–12-vuotiaille tulee antaa tietoa hygieniasta ja varhaisista muutoksista liittyen murrosikäen. Lapselle on myös annettava täydentäviä tietoja kertomalla sisäisistä ja ulkoisista sukupuoli- ja li-

sääntymiselimistä sekä niiden tehtävistä. Lapselle on opetettava kuinka vastaanottaa murrosikään liittyvät muutokset omassa elämässään. Lasta on tuettava eri ihmisten kehojen muutoksien ja erojen ymmärtämisessä ja hyväksymisessä.

Hedelmällisyyden ja lisääntymisen osa-alueella 9–12-vuotiaille tulee antaa tietoa lisääntymisestä, perhesuunnittelusta sekä erilaisista ehkäisyvälineistä ja niiden käytöstä. Lisäksi tietoa tulee antaa raskauden oireista sekä riskeistä ja sairauksista, jotka liittyvät suojaamattomaan seksiin. Lapselle on opetettava, miten ymmärtää kuukautisten ja siemensyöksyn yhteys hedelmällisyyteen sekä kuinka käyttää kondomia ja muita ehkäisyvälineitä oikein. Lasta on tuettava ymmärtämään, että ehkäisy on kaikkien sukupuolien vastuulla.

Seksuaalisuuden osa-alueella 9–12-vuotiaille tulee antaa tietoa ensimmäisestä seksuaalisesta kokemuksesta, sukupuolisesta suuntautumisesta sekä nuorten seksuaalisesta käyttäytymisestä ja niiden eroista. Tietoja täydennetään rakkauden, rakastamisen, mielihyvän, masturboinnin, orgasmin, sukupuoli-identiteetin ja biologisten sukupuolien välisten erojen osalta. Lapselle on opetettava, kuinka puhua seksuaalisuudesta asianmukaisesti, viestiä erilaisista seksuaalisista tunteista sekä ymmärtää erilaisia seksuaalisia tunteita. Lapselle on myös opetettava, kuinka tehdä itse tietoinen päätös hankkia tai olla hankkimatta seksuaalisia kokemuksia sekä kieltäytyä ei-toivotuista seksuaalisista kokemuksista. Lapsen taitoja täydennetään myös erottamaan mediassa esitetty seksuaalisuus ”tosielämän” seksuaalisuudesta ja tiedostamaan nykyaikaisten tiedotusvälineiden riskit ja hyödyt. Lasta on tuettava hyväksymään, ymmärtämään ja kunnioittamaan seksuaalisessa suuntautumisessa ja seksuaalisuudessa ilmeneviä erilaisuuksia. Lasta tulee tukea myös ymmärtämään oppimisprosessia, joka on osa seksuaalisuutta sekä hyväksymään eri ilmentymiä seksuaalisuudessa kuten esimerkiksi suutelu, koskettaminen ja hyväily.

Tunteiden osa-alueella 9–12-vuotiaille tulee antaa tietoa eri tunteista ja yksilöllisten tarpeiden eroista liittyen intimitettiin ja yksityisyyteen. Lapselle on

opetettava miten tunnistaa ja ilmaista eri tunteita sekä kuinka ilmaista ja kunnioittaa omia sekä muiden tarpeita, toiveita ja rajoja. Lasta tulee tukea ymmärtämään eri tunteita ja arvoja sekä kunnioittamaan muiden yksityisyyttä.

Ihmissuhteiden ja elämäntyöliien osa-alueella 9–12-vuotiaille tulee antaa tietoa erilaisista tavoista seurustella, ystävyys, kumppanuuden ja parisuhteen eroista sekä erilaisista miellyttävistä ja epämiellyttävistä suhteista, joissa (sukupuolten) epätasa-arvo vaikuttaa. Lapselle on opetettava kuinka eri tavoin voi näyttää ystävyyttä ja rakkautta. Lasta on tuettava myönteiseen suhtautumiseen sukupuolten tasa-arvon osalta parisuhteessa sekä oikeuteen valita kumppani vapaasti.

Seksuaalisuuden, terveyden ja hyvinvoinnin osa-alueella 9–12-vuotiaille tulee antaa tietoa oireista, riskeistä ja seurauksista, jotka liittyvät suojaamattomiin, epämiellyttäviin ja ei-toivottuihin seksuaalisiin kokemuksiin. Lapselle tulee antaa tietoa myös siitä, kuinka yleistä seksuaalinen hyväksikäyttö on, sen eri tyypeistä sekä kuinka sen voi pyrkiä välttämään ja miten siihen hankitaan apua. Lapselle on opetettava kuinka ottaa itse vastuuta seksuaalisten kokemusten turvallisuudesta ja miellyttävyydestä itselle ja muille. Lisäksi lapselle on opetettava, kuinka asettaa rajoja, ilmaista toiveita sekä välttää suojaamattomia ja ei-toivottuja seksuaalisia kokemuksia. Lasta on tuettava syventämään asenteitaan tiedostaakseen eri vaihtoehdot, mahdollisuudet ja riskit, joita tähän osa-alueeseen liittyy.

Seksuaalisuuden ja oikeuden osa-alueella 9–12-vuotiaille tulee antaa tietoa Kansainvälisen perhesuunnittelujärjestöjen liiton (IPPF) ja Seksuaaliterveyden maailmanjärjestön (WAS) määrittämistä seksuaalioikeuksista. Taitojen osalta lasta opetetaan toimimaan näiden oikeuksien ja vastuiden mukaisesti. Lasta on tuettava syventämään tietoaan omista oikeuksistaan ja vaihtoehdoistaan sekä hyväksymään omat ja muiden seksuaalioikeudet.

Seksuaalisuutta määrittävien sosiaalisten ja kulttuurien tekijöiden osa-alueella 9–12-vuotiaille tulee antaa tietoa siitä, kuinka seksiä koskeviin päätöksiin, seksisuhteisiin ja seksuaaliseen käyttäytymiseen vaikuttaa vertaispaine, media,

pornografia, kulttuuri, uskonto, sukupuoli, lait ja sosioekonominen asema. Lapselle on opetettava, miten näistä ulkoisista vaikutteista keskustellaan sekä miten niitä voi arvioida. Lasta on tuettava syventämään asenteitaan eri elämäntyylien, normien ja arvojen kunnioitusta kohtaan. Lisäksi lasta on tuettava erilaisten seksuaalisuuteen liittyvien mielipiteiden, näkemysten ja käyttäytymismuotojen hyväksymiseen.

3.3 Seksuaalikasvatus ja koulu

Seksuaalikasvatus voidaan jakaa kolmeen eri tasoon, jotka ovat seksuaalivalistus, -opetus ja -neuvonta (Nummelin, 2000). Seksuaalivalistus on yksisuuntaista viestintää seksuaaliasioista, joka tapahtuu suurelle ihmisjoukolle. Seksuaaliopeutus taas tapahtuu yleensä kouluissa pienemmälle joukolle ihmisiä, joilla on mahdollisuus kysyä ja reflektoida kuulemaansa. Seksuaalineuvonta taas on yleensä yhdelle tai kahdelle henkilölle kerrallaan tapahtuvaa ja sitä antaa seksuaalineuvontakoulutuksen saanut ammattihenkilö. Se pohjautuu yksilöllisiin tarpeisiin ja kysymyksiin toisin kuin muut seksuaalikasvatuksen tasot (Nummelin, 2000). Opettajan antama opetus seksuaalisuudesta koulussa on näin ollen pääsääntöisesti seksuaaliopetusta.

Seksuaalikasvatusta voidaan tehdä virallisesti sekä epävirallisesti (Oinonen & Susineva, 2019). Virallinen seksuaalikasvatus on ammatillisesti suunniteltua sekä ohjattua toimintaa, joka pohjautuu tutkittuun tietoon. Epävirallinen seksuaalikasvatus taas on huoltajien ja kodin tekemää kasvatustyötä (Oinonen & Susineva, 2019). Koulussa tapahtuva seksuaalikasvatus on näin ollen yleensä virallista, mutta sitä tapahtuu myös epävirallisissa kasvatustilanteissa.

Kodin ja koulun yhteistyö lapsen seksuaalikasvatuksessa on tärkeää, koska kaikilla huoltajilla ei välttämättä ole parhaita mahdollisia sosiaalisia taitoja keskustella seksuaalisuuteen liittyvistä asioista (Shtarkshall ym., 2007). Lapset saattavat myös kokea vanhemmille puhumisen vaikeaksi tai kiusalliseksi (Shtarkshall ym., 2007). Weaverin ym. (2002) tutkimus osoittaa, että 65 % vanhemmista haluaisi ikävaiheelle sopivan seksuaalikasvatuksen alkavan 4. tai 5.

luokalla ja 33 % vanhemmista halusi seksuaalikasvatuksen alkavan jo esikoulusta lähtien. Seksuaalikasvatuksen tulee alkaa peruskoulussa heti, kun koulu-ura alkaa, koska seksuaalisuus on osa lasta hänen syntymästään asti (WHO & BZgA, 2010).

Perhe vaikuttaa suuresti lasten käyttäytymiseen ja havaintoihin (UNESCO, 2018). Tämän vuoksi huoltajien ja koulun tulisi tehdä yhteistyötä seksuaalikasvatuksessa saavuttaakseen lasten kokonaisvaltainen hyvinvoinnin. Kaikista parhaimpia ja kestävimpiä tuloksia seksuaalikasvatuksen kannalta saadaan sillä, että huoltajat ymmärtävät, tukevat ja ovat mukana lasten seksuaalikasvatuksessa (UNESCO, 2018). Turnbullin ym. (2011) tutkimuksessa selvisi, että vanhemmat toivoivat koulun informoivan enemmän siellä käsiteltäviä seksuaalikasvatuksen asioita, jotta vanhemmat voisivat keskustella niistä samanaikaisesti myös kotona. Bildjuschkin & Ruuhilahti (2012) korostavatkin, että kasvatustuesta ja samansuuntaisen kasvatusviestin eteenpäin viemisestä kodin ja koulun välillä olisi tärkeä keskustella.

Peruskoulun aikana oppilaita tulee tukea oman identiteettinsä rakentamisessa ja seksuaalisuutensa kehittämisessä (POPS, 2014). Se, kuinka seksuaalikasvatusta toteutetaan alakoulussa, riippuu kuitenkin paljon oppikirjoista sekä luokanopettajasta itsestään, koska tarkkoja vaatimuksia Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteista (2014) ei löydy. Erilaisia opetusmateriaaleja löytyy kuitenkin paljon, joita opettaja voi ammatissaan hyödyntään.

3.4 Seksuaalikasvatus ja huoltajat

3.4.1 Huoltajien tehtävät lapsen seksuaalikasvattajana

Huoltajien rooli lapsen seksuaalikasvattajana on äärimmäisen tärkeä, sillä koti on seksuaalikasvattajana lapselle ensisijainen ja varhaisin (Cacciatore, 2007). Huoltajien tehtävä on turvata se, että lapsi saa elää turvallisesti kehityksensä jokaisessa vaiheessa (Cacciatore, 2007). Yhdistyneiden kansakuntien lapsen oi-

keuksien sopimuksessa (1989) sanotaan, että lapsen tulisi saada nauttia sosiaalista turvaa sekä kasvaa ja kehittyä terveenä. Lisäksi häntä tulee suojella kaikenlaisilta laiminlyönneiltä, julmuudelta ja väärinkäytöltä. Hänen tulee myös saada rakkautta, ymmärrystä ja erityistä suojelua (YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista, 1989). On myös jokaisen lapsen seksuaalioikeus saada seksuaalikasvatusta syntymästä asti (WAS, 1999). Aikuisilla, jotka toimivat eri ympäristöissä lasten kasvattajina, on monia erilaisia tehtäviä seksuaalikasvatuksessa. Harvat aikuiset ovat saaneet kunnollista ja tavoitteellista seksuaalikasvatusta nuorempana, joten heidän tulee itse opetella vastaamaan lasten kysymyksiin oikeaoppisesti ja niin, että ne sopivat lasten sen hetkiseen ikätasoon (Cacciatore, 2007).

Cacciatore (2007) on esittänyt huoltajien seitsemän erilaista tehtävää lasten seksuaalikasvattajana. Ensimmäisenä aikuisten tulee pitää mielessä, että seksi, kiihottuminen ja seksuaalinen aktiivisuus ovat vasta myöhemmässä kehitysvaiheessa saavutettavia seksuaalikasvatuksen vaiheita (Cacciatore, 2007). Niitä ei tule opettaa tai selittää yksityiskohtaisesti pienille lapsille (WHO & BZgA, 2010). Esimerkiksi aikuisten omat seksikokemukset eivät ole sopivia lapsille kerrottavaksi, sillä he eivät vielä ymmärrä aikuisten seksuaalista halua. Cacciatore (2007) toteaa, että on haitallista altistaa lasta kokemuksille sekä tiedoille, jotka eivät ole soveliaita hänen ikätasoonsa nähden. Lapsille täytyy kuitenkin sallia heidän ikänsilleen sopivat esimerkiksi seksuaalisuuteen liittyvät leikit, vitsit, laulut ja piirrokset (Cacciatore, 2007).

Toisena seksuaalikasvattajan tulee osata tukea lapsen myönteistä minäkuvaa (Cacciatore, 2007). Lapsen tulee saada tuntea itsensä ihailuksi ja rakastetuksi ilman ahdistelun tai hyväksikäytön pelkoa (Bildjuschkin & Ruuhilahti, 2008). Myönteistä minäkuvaa vahvistetaan aikuisen antamalla läheisyydellä, koskettamisella ja turvalla (Cacciatore, 2007). Tällä tavoin aikuinen auttaa lasta kasvaamaan seksuaalisesti ehjäksi ihmiseksi. Ihmissuhteiden pysyvyyden kokeminen on myös tärkeää lapselle, jota aikuinen tukee parhaiten olemalla vahvasti läsnä lapsensa elämässä ja tehdessään lapsuudesta turvallisen (Cacciatore, 2007).

Kolmantena aikuisen tulee opettaa lapselle sopivaisuussääntöjä (Cacciatore, 2007). Lapsi on kiinnostunut kehostaan, mutta aikuisen tulee osata asettaa rajat lapselle hellästi ja tukahduttamatta (Cacciatore, 2007). Esimerkiksi sukupuolielinten tutkiminen tulisi tapahtua omassa rauhassa omien sukupuolielinten kautta eikä vaikkapa ystävän sukupuolielinten kautta. Shtarkshallin ym. (2007) mukaan varhaisesta iästä asti lapset altistuvat erilaisille viesteille sopivasta käytöksestä liittyen omaan sukupuoleen. Se miten vanhemmat suhtautuvat siihen, millaisia ohjeita lapset saavat soveliaasta fyysisestä käytöksestä, vaikuttaa lapsen ymmärrykseen omasta seksuaalisuudestaan (Shtarkshall ym., 2007).

Cacciatore (2007) mukaan neljäntenä seksuaalikasvattajan tulee hallita seksuaalisuuteen liittyvät asiat niin hyvin, että hän pystyy puhumaan niistä lapsen kanssa asiallisesti ilman hämmennystä tai kiusaantumista. Aikuisen tulee opiskella seksuaalikasvatusta, jotta hän pystyy opettamaan lasta tämän ikätasolle sopivalla tavalla (Cacciatore, 2007). Bildjuschkin ja Ruuhilahti (2008) toteavat myös, että aikuisen on hyvä pohtia ensiksi omaa seksuaalisuuttaan sekä tietämystään seksuaalisuuteen liittyvistä asioista, jotta pystyy viestimään lapsen kanssa myönteisesti ja totuudenmukaisesti.

Viidentenä aikuisen tulee osata kuvata seksuaalisuuden asteittaista kypsymistä ja osata tuoda esiin jokaisen vaiheen tärkeys (Cacciatore, 2007). Apter ym. (2006) toteavat myös, että aikuisen on tärkeää ymmärtää kehityksen portaittaisuus ja lapsen tulee saada elää jokainen porras omaan tahtiin turvallisesti. Aikuisten on tärkeää muistaa lasta seksuaalikasvatettaessa, että vaikka seksuaalisuutta on meissä kaikissa, tulee aina kunnioittaa lapsen kehitystasoa (Cacciatore, 2007). Tämän vuoksi seksuaalikasvatuksessa käydään samoja aiheita läpi eri ikävaiheissa, mutta tietoa syvennetään ja kerrotaan yksityiskohtaisemmin lapsen kasvaessa (WHO & BZgA, 2010). Esimerkiksi 5-vuotiaalle lapselle ei ole soveliaasta kertoa, mitä porno on. Tärkeää on pitää mielessä, että lapsen seksuaaliselle kehitykselle ei saa antaa aikarajoitteita, vaan jokainen yksilö käyttää tarvitsemansa ajan kehitysaskeleiden ottamiseen (Cacciatore, 2007).

Kuudentena seksuaalikasvattajan tulee opettaa lapselle turvataitoja ja itsestä selviämistä (Cacciatore, 2007). Esimerkiksi lapsen tulee tietää, että oma keho on hänen, eikä kukaan saa koskea siihen ilman lupaa. Yksilö itse määrää poikkeuksetta aina siitä, kuka, milloin, miten ja missä häntä saa koskettaa (Bildjuschkin & Ruuhilahti, 2008). Cacciatoren (2007) mukaan seksuaalikasvattajan pitää myös osata nimetä lapselle sellainen aikuinen, jolle hän voi kertoa huolistaan.

Seitsemäntenä seksuaalikasvattajan tulee tukea suvaitsevaisuutta ja tasa-arvoa (Cacciatore, 2007). Cacciatore (2007) toteaa, että aikuisten tulee kohdella kaikkia sukupuolia tasavertaisesti ja opettaa lasta suvaitsemaan ja arvostamaan jokaista yksilöä sellaisena, kuin he ovat. Seksuaalisuudessa ei ole vain yhtä oikeaa tapaa kokea ja toteuttaa itseään (Cacciatore, 2007). Cacciatore (2007) korostaa, että huoltajat voivat tukea parhaiten lapsensa seksuaalista kehitystä antamalla hänen olla omalla lapsenomaisella tavallaan seksuaalinen olento. Shtarkshall ym. (2007) lisää, että sukupuolten tasa-arvo ja yksilön vastuu tulisi olla aina yksi seksuaalikasvatuksen läpileikkaavista arvoista. On myös jokaisen ihmisoikeus tulla kohdelluksi tasa-arvoisesti riippumatta mistään hänen ominaisuudestaan (YK:n ihmisoikeuksien yleismaailmallinen julistus, 1948).

3.4.2 Huoltajien käsityksiä lasten seksuaalikasvatuksesta

UNESCO (2018) toteaa, että suurin osa huoltajista on koulussa tapahtuvan laadukkaan seksuaalikasvatuksen puolella. He arvostavat ulkopuolista apua seksuaalisuuteen liittyvien teemojen käsittelyssä (UNESCO, 2018). Huoltajien on tutkittu olevan eri maissa yleisesti sitä mieltä, että seksuaalikasvatuksen kuuluu olla osa koulun opetusta (esim. Kuštreba ym., 2015; Mckay ym., 1998; McKay ym., 2014; Tortolero ym., 2011; Weaver ym., 2002). Euroopan mittakaavassa seksuaalikasvatuksen sisältö vaihtelee laajasti maiden välillä ja niiden sisällä (Parker ym., 2009; WHO & BZgA, 2010).

Weaverin ym. (2002) tutkimus osoitti, että vanhemmat haluavat lasten seksuaalikasvatuksen olevan yksityiskohtaista, kokonaisvaltaista ja monipuolista.

Kaikki eivät kuitenkaan pysty itse tarjoamaan toiveidensa mukaista seksuaalikasvatusta lapsilleen (Weaver ym., 2002). Tämä voi johtua esimerkiksi siitä, että vanhemman oma seksuaalihistoria tai elämäntilanne voi haitata lapsen seksuaalikasvatusta, sillä seksuaalisuuteen liittyvät asiat voivat olla vanhemmalle itselleen liian hankalia tai tuskallisia (Bildjuschkin & Ruuhilahti, 2012). Myös UNESCO (2018) toteaa, että useat lapset ja nuoret joutuvat kohtaamaan aikuisuuden kynnyksellä ristiriitaisia, negatiivisia ja hämmentäviä viestejä seksuaalisuudesta. Viestit pahenevat entisestään, koska aikuiset nolostuvat, eivätkä keskustele seksuaalisuuteen liittyvistä asioista lastensa kanssa (UNESCO, 2018). Bildjuschkinin ja Malmbergin (2000) mukaan tyypillisin ongelma vanhemmilla on epävarmuus siitä, mitä ja milloin pitäisi kertoa ja keskustella seksuaalisuuden teemoista.

Suomessa on yleisesti liberaali suhtautuminen lasten seksuaalikasvatukseen (Parker ym., 2009). Kuitenkin myös erilaisia näkökulmia lasten seksuaalikasvatusta kohtaan löytyy. Huoltajien vastustus seksuaalikasvatusta kohtaan johtuu usein peloista ja siitä, että he eivät oikeastaan tiedä, mitä seksuaalikasvatus on (UNESCO, 2018). Oinosen ja Susinevan (2019) mukaan osa aikuisista myös pelkää, että virallisen seksuaalikasvatuksen seurauksena on nuorten seksin harrastamisen aikaistuminen ja lisääntyminen. Vastoin monia ennakkoluuloja seksuaalikasvatus ei kuitenkaan kannusta lapsia ja nuoria harrastamaan seksiä aikaisemmin (European Expert Group on Sexuality Education, 2016). Myös Lindbergin ja Maddow-Zimetin (2012) tutkimus osoittaa, että virallinen seksuaalikasvatus nimenomaan myöhästytti nuorten seksin harrastamisen aloittamista ja lisäsi myös ehkäisyn käyttöä.

Lasten tulee saada vastauksia seksuaalisuuteen liittyvissä kysymyksissä huoltajiltaan (Bildjuschkin & Ruuhilahti, 2012). Vanhemmat, sukulaiset ja ystävät ovat tärkeitä lähteitä, joilta varsinkin nuoremmat lapset oppivat seksuaalisuuden teemoista (European Expert Group on Sexuality Education, 2016). On haitallista pyrkiä kiertämään kysymyksiä ja jättää vastaamatta niihin, sillä tämä lisää lapsen

hämmennystä ja saa seksuaalisuuden vaikuttamaan pelottavalta ja hävettävältä asialta (Bildjuschkin & Ruuhilahti, 2012).

Mulholland ym. (2020) ovat tutkineet, että huoltajien ja lasten avoin vuorovaikutus tukee myönteisesti lasten valmiuksien kehittymistä ja kriittistä ajattelua seksuaalisuus- ja ihmissuhdeasioissa. Tämän lisäksi avoin vuorovaikutus tukee kykyä ymmärtää median vaikutusta sukupuoli- ja seksuaalinormeihin, luottamusta sukupuoli- ja seksuaali-identiteetin tutkimiseen sekä lisää tietoa seksuaaliterveyspalveluiden saatavuudesta (Mulholland ym., 2020). Tämän vuoksi huoltajien rooli lasten seksuaalikasvattajana on erityisen tärkeä, jotta jokainen lapsi saisi mahdollisimman hyvät taidot elämään seksuaalisena olentona.

4 TUTKIMUSTEHTÄVÄ JA TUTKIMUSKYSYMYKSET

Tutkimuksen tavoitteena on selvittää, millaisia käsityksiä alakouluikäisten lasten huoltajille on lasten seksuaalikasvatuksesta. Lisäksi tavoitteena on tutkia, millaista seksuaalikasvatusta huoltajat toteuttavat kotona ja mistä asioista he tarvitsevat lisätietoa seksuaalikasvattajina. Tavoitteena on kerätä huoltajilta yksityiskohtaista ja autenttista tutkimusaineistoa, jonka avulla voimme tehdä johtopäätöksiä huoltajien käsityksistä koskien seksuaalikasvatusta.

Tutkimuskysymyksemme ovat:

1. Millaisia käsityksiä alakouluikäisten lasten huoltajilla on lasten seksuaalikasvatuksesta?
2. Millaista seksuaalikasvatusta alakouluikäisten lasten huoltajat toteuttavat kotona?
3. Mistä asioista alakouluikäisten lasten huoltajat tarvitsevat lisätietoa seksuaalikasvattajina?

5 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

5.1 Tutkimuksen lähestymistapa

Tämä tutkimus tutkii kasvatusta seksuaalikasvatuksen osa-alueella. Ajatellaan, että tutkittu tieto kasvatuksesta ei ole vain aineiston keräämistä, vaan sen tulokset voivat vaikuttaa kasvatukseen. Tutkimuksen tavoitteena on ymmärtää kasvatusta syvemmin, jotta kasvattajat pystyvät toimimaan entistäkin paremmin. Tutkimuksen teossa on yleensä olemassa erilaisia ennakko-oletuksia, jotka eivät aina ole edes tutkijalle tietoisia (Eskola & Suoranta, 1998). Tutkimuksen tekemiseen vaikuttavat aina tutkijan omat käsitykset todellisuudesta ja luotettavasta tiedosta (Metsämuuronen, 2011). Judén-Tupakka (2007) huomauttaa, että tutkija ei voi toimia kuin ”tyhjä taulu” tutkimuskohteensa äärellä.

Tieteenfilosofinen suuntaus, joka ohjaa tämän tutkimuksen tekoa, on empirismi. Havainnot ja kokemukset ovat empiristisen ajattelun pohjalla (Lehtinen ym., 2016). Ihminen tarvitsee ulkoisesta maailmasta syntyviä havaintoja ja kokemuksia, joiden pohjalta mielessä syntyy ideoita. Jos tieto syntyisi vain passiivisesti ihmisen mieleen, se antaisi hyvin yksinkertaiset lähtökohdat kasvatukselle ja opetukselle (Lehtinen ym., 2016). Jokainen tutkimukseen osallistunut on rakentanut oman tietonsa seksuaalikasvatuksesta erilaisten havaintojen kautta, mikä vaikuttaa saamamme aineiston luonteeseen.

Tutkimusta ohjaavat myös taustalla olevat käsitykset kasvatuksesta ja oppimisesta, koska seksuaalikasvatus on kasvatuksen osa-alue. Lähestymme aihetta konstruktivistisen oppimiskäsityksen näkökulmasta. Tynjälä (1999) esittää, että konstruktivistisessä ajattelussa oppija toimii tiedon aktiivisena käsittelijänä. Näin ollen oppija rakentaa ja muokkaa tietoa jatkuvasti sovittaen sitä aikaisempaan tietoonsa (Tynjälä, 1999). Tässä tutkimuksessa näemme siis niin lapset kuin huoltajatkin konstruktivistisina oppijoina. Lisäksi konstruktivistinen oppimiskäsitys vaikuttaa siihen, miten me tutkijat tarkastelemme itse seksuaalikasvatusta ja sitä, miten sitä tulisi toteuttaa.

Rauhala (2014) korostaa empiirisessä tutkimuksessa tutkijan ihmiskäsityksen vaikutusta tutkimuksessa tehtäviin valintoihin kuten kohteen rajaukseen, hypoteeseihin sekä menetelmiin. Humanistisessa ihmiskäsityksessä ihminen nähdään ainutlaatuisena olentona (Halinen ym., 2017). Ihminen ohjaa itse omaa toimintaansa ja oppii kokemusten kautta (Halinen ym., 2017). Holistisen ihmiskäsityksen mukaan taas ihminen on kokonaisvaltainen olento, joka on yksilönä aina erilainen (Rauhala, 2014). Nämä ihmiskäsitykset vaikuttavat tutkimukseen, koska näiden ihmiskäsitysten valossa me tutkijoina tarkastelemme ympäröivää maailmaa.

Tämän tutkimuksen tutkimusstrategiana toimii empiirinen tutkimus. Empiirinen tutkimus tarkoittaa havaintoihin perustuvaa tutkimuskäytäntöä, jolloin tutkimukseen osallistujien vastaukset kertovat siitä, mikä on totta ja näin ollen välittyvät totena myös tutkijalle (Eskola & Suoranta, 1998). Menetelmäsuuntauksena tutkimuksessamme on laadullinen eli kvalitatiivinen tutkimus. Laadullisella tutkimuksella pyritään kuvaamaan ja ymmärtämään tutkittavaa ilmiötä (Eskola & Suoranta, 1998). Laadullisessa tutkimuksessa pyritään löytämään yleisiä sääntöjä eli malleja siitä, kuinka hallita ilmiötä (Metsämuuronen, 2011).

5.2 Tutkittavat ja aineistonkeruu

Laadullisessa tutkimuksessa on tärkeää, että osallistujilla on kokemusta ja tietoa tutkittavasta aiheesta, jolloin harkinnanvarainen otanta on suositeltavaa (Tuomi & Sarajärvi, 2018). Valitsimme tutkittaviksi alakouluikäisten lasten huoltajat, koska he ovat toteuttamansa seksuaalikasvatuksen asiantuntijoita. Kyselytutkimus toteutettiin yhden Keski-Suomen alakoulun oppilaiden huoltajille (N = 37). Näistä vastauksista jouduimme poistamaan neljä, koska ne eivät olleet luotettavia erilaisten virheiden vuoksi. Tutkimuksen otos oli näin ollen n = 33. Kyselylomakkeemme sisälsi strukturoituja sekä avoimia kysymyksiä (liite 1). Kysymyksissä 1-4 keräsimme taustatietoa huoltajista. Avoimia kysymyksiä olivat kysymykset 9, 12, 15, 16 ja 17. Avoimilla kysymyksillä pyrimme antamaan huoltajille

mahdollisuuden ilmaista näkemyksensä autenttisesti (Hirsjärvi ym., 2009). Loput kysymykset olivat strukturoituja kysymyksiä. Kysymykset on laadittu niin, että ne tukevat mahdollisimman hyvin toisiaan. Esimerkiksi kysymykset 8 ja 10 on muotoiltu niin, että niiden vastauksia voidaan vertailla keskenään.

Keräsimme aineistoa Google Forms -lomakkeella. Kontaktoimme ensin koulun rehtoria, jolta saimme luvan aineistonkeruuseen kyseisen koulun huoltajilta. Laitoimme lomakkeen huoltajille koulun suljetun Wilma-järjestelmän kautta, jotta heidän olisi mahdollisimman helppoa vastata kyselyyn. Aineisto kerättiin helmikuun aikana keväällä 2021.

Halusimme tietää, mitä osallistujat ajattelevat aiheestamme sekä tutkia ilmiötä vastauksien valossa (Tuomi & Sarajärvi, 2018). Näin ollen aineistonkeruumenetelmäksi valikoitui kyselylomake. Kyselylomakkeen laatimisessa on otettu huomioon vastaajien aika ja halu vastata kyselyyn. Hirsjärven ym. (2009) mukaan kyselylomakkeen pituus ja erilaiset kysymysmuodot tukevat sitä, että vastaaminen kyselyyn on mielekästä. Kysymyksissä on pyritty selkeyteen ja lyhyeen muotoon (Hirsjärvi ym., 2009). Testasimme lomakkeen läpi kolmella eri henkilöllä, jotta saimme varmistuksen kysymysten ymmärrettävyyteen ja lomakkeen toimivuuteen. Tämä on välttämätöntä, sillä se antoi meille mahdollisuuden korjata virheitä ja paransi näin luotettavuutta (Hirsjärvi ym., 2009).

Koronapandemian vuoksi kontaktiton menetelmä oli tässä ajassa turvallisin vaihtoehto kerätä aineistoa. Aineisto kerättiin anonymisti eikä vastaajia voi yksilöidä aineistosta. Tuomi ja Sarajärvi (2018) toteavat, että empiirisessä analyysissä vastaajien tunnistettavuus poistetaan. Empiirisessä tutkimuksessa tutkijan tulee etiikan näkökulmasta huolehtia siitä, että henkilöitä ei voida tunnistaa aineistosta (Tuomi & Sarajärvi, 2018). Koska seksuaalisuuteen liittyvät aiheet voivat olla monelle tabu tai aiheuttaa vaivaantuneisuutta, uskomme saavamme autenttisempia vastauksia anonymilla kyselyllä. Tämä vaikutti varmasti myös vastausten määrään.

5.3 Aineiston analyysi

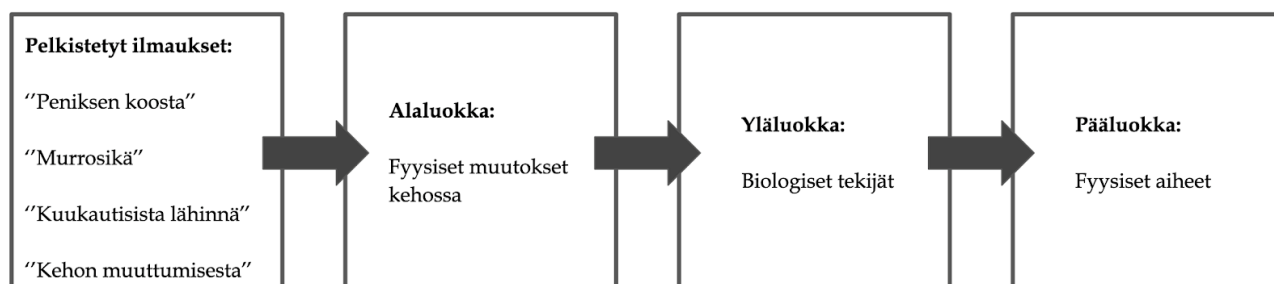
Laadullisen aineiston analyysi pyrkii tuomaan aineistoon selkeyttä ja tätä kautta tuottamaan uutta tietoa tutkittavasta aiheesta (Eskola & Suoranta, 1998). Käytämme aineistomme analysoimiseksi aineistolähtöisen laadullisen sisällönanalyysin menetelmää. Aineistolähtöisessä analyysissä tavoitteena on luoda tutkimusaineistosta teoreettinen kokonaisuus (Tuomi & Sarajärvi, 2018). Sisällönanalyysillä pyritään saamaan tutkittavasta ilmiöstä kuvaus tiivistetyssä ja yleisessä muodossa (Tuomi & Sarajärvi, 2018). Aineiston analyysiin on käytetty induktiivista analyysia, jolla pyritään löytämään erilaisia kaavoja, teemoja tai kategorioita aineistosta (Patton, 2002). Induktiivisessa analyysissä löydökset nousevat nimenomaan aineistosta tutkijan kautta ilman tarkastelua tietystä teoreettisesta viitekehystä (Patton, 2002). Aineisto analysoidaan käyttäen teemoittelua. Tuomen ja Sarajärven (2018) mukaan teemoittelussa painottuu se, mitä vastaajat ovat sanoneet jokaisesta teemasta. Teemoittelussa edetään pilkkomalla ja ryhmittelemällä aineistoa erilaisten aihepiirien perusteella. Näin pystytään etsimään aineistosta teemaa kuvaavia näkemyksiä ja vertailemaan niitä (Tuomi & Sarajärvi, 2018).

Ensimmäinen vaihe aineiston analyysiin oli kehittää jonkinlainen hallittava luokittelu- tai koodaussysteemi (Patton, 2002). Aineiston koodauksen toteutimme käyttäen hyödyksi värikoodausta ja taulukointia. Koodimerkkien käyttöön ei ole olemassa mitään yhtenevää ohjetta, vaan jokainen tutkija voi itse päättää, mikä on juuri hänen tutkimuksessaan toimivin (Tuomi & Sarajärvi, 2018). Sisällönanalyysin ensimmäinen vaihe oli pelkistäminen eli redusointi (Tuomi & Sarajärvi, 2018). Tässä vaiheessa värikoodasimme alkuperäisistä ilmauksista samaa asiaa kuvaavat pelkistetyt ilmaisut aineistostamme. Yhdistimme alkuperäisistä ilmauksista esimerkiksi peniksen koon, kuukautiset, murrosiän ja kehon muuttumisen samaan asiaan liittyviksi ilmiöiksi (taulukko 1). Tämän jälkeen listasimme pelkistetyt ilmaukset ja käytimme Google Sheets-*taulukointia* apunamme.

Seuraava vaihe oli ryhmittely eli klusterointi (Tuomi & Sarajärvi, 2018). Tässä vaiheessa pyrimme löytämään pelkistetyistä ilmauksista samankaltaisuuksia. Ryhmittelimme samaa kuvaavat ilmaukset luokkiin, joista muodostimme alaluokkia. Aikasemmin esitellyn esimerkin pelkistetyistä ilmauksista muodostimme yhden alaluokista, joka oli fyysiset muutokset kehossa. Seuraavaksi muodostimme alaluokista korkeampia yläluokkia. Esimerkiksi fyysiset muutokset kehossa -alaluokka liitettiin osaksi biologiset tekijät -yläluokkaa, johon liitettiin myös lisääntyminen ja ehkäisy -alaluokka.

Kolmas vaihe oli aineiston käsitteellistäminen eli abstrahointi (Tuomi & Sarajärvi, 2018). Tässä vaiheessa erotetaan tutkimukselle oleellinen tieto ja muodostetaan tämän tiedon perusteella teoreettisia käsitteitä (Tuomi & Sarajärvi, 2018). Seuraavaksi ryhmittelimme saamamme yläluokat samankaltaisuuksien mukaan pääluokiksi. Saimme tämän tuloksena kolme pääluokkaa. Esimerkiksi aiemmin esittelemämme biologiset tekijät -yläluokka meni fyysiset aiheet -pääluokan alle. Tuomi ja Sarajärvi (2018) toteavat, että abstrahoinnissa empiirinen aineisto kytketään teoreettisiin käsitteisiin ja tuloksissa esitetään aineistosta ilmi tulleet teemat.

TAULUKKO 1. Millaisista seksuaalisuuteen liittyvistä asioista olette keskustelleet lapsenne/lapsienne kanssa kotona? Esimerkin kautta pääluokan teemoittelun etenemisprosessi.

5.4 Eettiset ratkaisut

Tutkimuksessamme noudatetaan rehellisyyttä, tarkkuutta ja huolellisuutta (TENK, 2012) sekä kunnioitetaan tutkittavia henkilöitä (TENK, 2019). Olemme kuvanneet tutkimuksen kaikki vaiheet läpinäkyvästi, jolloin myös tutkimuksessa tapahtuneet mahdolliset virheet ovat nähtävissä. Tutkimuksen tulokset on myös kuvattu luotettavasti ja yksityiskohtaisesti. Tutkimus on suunniteltu, toteutettu ja raportoitu tarkasti ja tieteelliselle tiedolle asetettujen vaatimusten mukaisesti (TENK, 2012).

Tutkimukseen osallistujilta on kerätty tutkimusluvut (TENK, 2012) sekä he ovat saaneet tietosuojailmoituksen sähköisesti liitteenä luettavaksi ja hyväksyttäväksi. Tutkimukseen osallistuminen on ollut vapaaehtoista ja osallistujilla on ollut oikeus keskeyttää tutkimukseen osallistuminen milloin tahansa (TENK, 2019). Olemme kertoneet kaikki tutkimuksen perustiedot ja tavoitteet osallistujille sekä antaneet omat yhteystietomme lisätietoja varten kyselylomakkeessa (TENK 2019, 8). Tutkittaville on myös kerrottu heidän oikeudestaan kieltää antamiensa vastausten käyttö (Tuomi & Sarajärvi, 2018) sekä heille on kerrottu ketkä ja miten heidän antamiaan vastauksia käsittelevät ja tutkivat (Kuula, 2015).

Aineistonkeruu on suoritettu anonyymisti, jolloin tutkimusaineistosta ei voi tunnistaa ketään yksilöä. Anonymiteetin säilyttäminen on yksi keskeinen tutkimuseettinen normi (Kuula, 2015). Tutkimuksessamme oli tärkeää säilyttää anonyymiteetti, koska tutkimuksen aihe voi olla tutkittaville arkaluontoinen. Anonymiteetin avulla pystyimme saamaan autenttisempia vastauksia ja näin ollen lisäämään tutkimuksen luotettavuutta. Tutkimukseen osallistujille on ilmoitettu, että saatamme käyttää heidän vastauksistaan poimittuja sitaatteja, joista henkilöitä ei voi tunnistaa. Tutkimusaineisto on säilytetty suojatusti tutkimuksen ajan ja hävitetään asianmukaisesti tutkimuksen päätyttyä. Tutkittaville on tuotu selkeästi esiin, että aineistoa käytetään tutkimuseettisesti kestäväällä tavalla ja tiet suojasta pidetään kiinni. Tällä pyrimme turvaamaan sen, että tutkittavat vastaavat kyselyyn rehellisesti. Tutkimuksessamme muiden tutkijoiden työtä on myös kunnioitettu asianmukaisilla viittauksilla (TENK, 2012).

6 TULOKSET

6.1 Vastaajien taustatiedot

Ensimmäiset neljä kysymystä käsittelivät vastaajien taustatietoja. Vastaajista 31 olivat äitejä ja kaksi isiä. Vastaajien keski-ikä oli 38 vuotta. Iän hajonta asettui välille 26-50 vuotta. Vastaajista 20:llä oli tällä hetkellä vain yksi lapsi alakoulussa. Huoltajista 12:lla oli kaksi lasta alakoulussa ja yhdellä vastaajista kolme lasta alakoulussa. Vastaajilla oli lapsia kaikilla alakoulun luokka-asteilla. Eniten kyselyyn vastasi alkuopetuksessa olevien lasten huoltajia (n=20).

6.2 Alakouluikäisten lasten huoltajien käsityksiä seksuaalikasvatuksesta

Selvitimme huoltajien käsityksiä lasten seksuaalikasvatuksesta useilla eri kysymyksillä. Tällä pyrimme saamaan laajaa kokonaiskuvaa siitä, miten huoltajat käsittävän seksuaalikasvatuksen. Kysyimme huoltajilta, minkä ikäisille lapsille seksuaalikasvatus tulisi heidän mielestään koulussa aloittaa. Huoltajista 47 % oli sitä mieltä, että lasten seksuaalikasvatus koulussa tulisi heidän näkemyksensä mukaan aloittaa noin 10–11-vuotiaille. Huoltajat näkivät kuitenkin, että kotona seksuaalikasvatuksen pitäisi alkaa eri aikaan. Huoltajista 61 % koki, että kotona seksuaalikasvatus tulisi aloittaa vasta kouluikäisille. Kuitenkin huoltajista kolmasosa näki, että lasten seksuaalikasvatus kotona tulisi aloittaa 7-vuotiaille tai nuoremmille. Vastaajista kolme ei osannut määrittää tarkkaa ikää, jolloin seksuaalikasvatus kotona tulisi aloittaa. Heidän käsityksensä perusteella seksuaalikasvatus tulisi aloittaa heti, kun lapsi osoittaa itse kiinnostusta jostain seksuaalikasvatuksen aiheesta tai aiheita kohtaan.

Kysyttäessä kuinka paljon positiivisia tunteita huoltajat kokivat lasten seksuaalikasvatusta kohtaan 55 % huoltajista kertoi kokevansa neutraaleja tunteita tai he eivät osanneet vastata kysymykseen. Huoltajista kuitenkin 36 % kertoi, että

seksuaalikasvatus herättää heissä melko paljon tai todella paljon positiivisia tunteita. Vain yksi vastaaja kertoi, että ei koe lainkaan positiivisia tunteita seksuaalikasvatusta kohtaan.

Selvitimme huoltajien käsitystä lasten seksuaalikasvatuksesta kysymällä millaisista seksuaalisuuteen liittyvistä teemoista he keskustelivat lastensa kanssa kotona. Teemoittelun tuloksena pystyimme jakamaan keskusteluaiheet fyysisiin aiheisiin, psyykkisiin aiheisiin ja sosiaalisiin aiheisiin (taulukko 2).

TAULUKKO 2. Seksuaalisuuteen liittyvät teemat, joista huoltajat keskustelivat lastensa kanssa kotona.

Alaluokka	Yläluokka	Pääloukka
Lisääntyminen, ehkäisy	Biologiset tekijät	Fyysiset aiheet
Fyysiset muutokset kehossa		
Seksi, sukupuoliyhdyntä	Seksi	
Omat fyysiset rajat, yksityisyys	Omat oikeudet	
Erilaiset seksuaaliset suuntautumiset, sukupuoli-identiteetti, vähemmistöt	Identiteetti	Psyykkiset aiheet
Rakkauden ja ystävyyden erot	Tunnetaidot	
Erilaiset perhemallit	Ihmissuhteet	Sosiaaliset aiheet
Erilaiset tavat seurustella		
Porno	Porno	
Tietyn normin mukainen säädyllyisyys toiminnassa/pukeutumisessa	Normit	

Keskusteluteemat, jotka liittyivät fyysisiin aiheisiin, olivat ihmisen omat oikeudet, seksi sekä biologiset teemat. Yksittäisistä aiheista lapsen omat oikeudet määrätä kehostaan ja omista rajoistaan oli huoltajien vastausten perusteella eniten kotona keskusteltu aihe. Tämä näkyi esimerkiksi vastauksessa: "Koskemattomuus ja vain omalla luvalla toinen ihminen saa koskea. Omat intiimit alueet ovat vain ja ainoastaan ihmisen omia. Kukaan ei saa tehdä mitään, mistä ei itse pidä.". Psykkiset aiheet koostuivat tunnetaidoista sekä yksilön identiteettiin liittyvistä asioista. Kolmas keskusteluaihe oli sosiaaliset aiheet, joihin lukeutui yhteiskunnan normit, porno sekä ihmissuhteisiin liittyvät teemat. Lisäksi kahdeksan vastaajaa kertoi, ettei ole keskustellut lasten kanssa mistään seksuaalisuuteen liittyvistä asioista. Kuitenkin viisi vastaajista toi ilmi, että kotona keskustellaan kaikesta, mikä seksuaalisuuteen liittyy. Yksi tutkittava ilmaisi asian näin: "(--) Kaikesta! Koska lapset ovat itse kysyneet."

Kyselylomakkeessa oli kaksi samanlaista kysymystä, joissa pyydettiin huoltajia liittämään 17 eri seksuaalikasvatuksen aihealuetta ala- tai yläkoulussa opetettaviksi aiheiksi. Tällä kysymyksellä pyrimme saamaan tietoa siitä, mitä teemoja huoltajat käsittivät kuuluvaksi lasten seksuaalikasvatukseen eri kouluasteilla. Huoltajat vastasivat ensin alakoulun osalta ja sitten yläkoulun osalta. Näin heillä oli mahdollisuus liittää sama aihealue sekä ala- että yläkoulun opetussisältöön tai olla liittämättä sitä kumpaankaan. Yksikään seksuaalikasvatuksen aihealueista ei jäänyt liittämättä jompaankumpaan peruskoulun asteisiin. Vähintään 85 % huoltajista koki jokaisen aihealueen liittyvän yläkoulun sisältöön. Alakouluun liitetyt seksuaalikasvatuksen aihealueet vaihtelivat huomattavasti enemmän huoltajien vastauksissa (taulukko 3).

TAULUKKO 3. Huoltajien liittämät seksuaalisuuden aihealueet vastausprosentteina eriteltynä ala- ja yläkouluun.

AIHEALUEET	Ala- koulu	Ylä- koulu
Kuukautiset	90,9 %	84,8 %
Oman kehon tutkiminen	78,8 %	97,0 %
Seksi kaupankäynnin välineenä	6,1 %	78,8 %
Myönteinen keho- ja minäkuva	97,0 %	97,0 %
Eri ehkäisymenetelmät	18,2 %	97,0 %
Seksin esiintyminen mediassa	48,5 %	90,9 %
Sukupuolilyhdyntä	36,4 %	93,9 %
Rajojen asettaminen	78,8 %	93,9 %
Sukupuoli-identiteetti	54,6 %	90,9 %
Erilaiset seksuaaliset suuntautumiset	72,7 %	93,9 %
Oman ja muiden yksityisyyden tarve ja niiden kunnioittaminen	81,8 %	90,9 %
Pornografia	21,2 %	84,9 %
Ystävyyden, rakkauden ja intohimon erot	57,6 %	90,9 %
Hyväksikäyttö	42,4 %	93,9%
Tunteiden tunnistaminen ja ilmaisu	87,9 %	90,9 %

Hygienia	100,0 %	93,9 %
Sukupuolten välinen tasa-arvo	72,7 %	97,0 %

Huomioitavaa tuloksissa oli, että suurin osa aiheista liitettiin suurilla prosenttimäärillä sekä ala- että yläkoulun oppisisältöön. Isoja eroja aihealueiden vastausprosentteissa oli teemoissa: eri ehkäisymenetelmät, seksi kaupankäynnin välineenä, sukupuoliyhdyntä, pornografia sekä hyväksikäyttö. Huoltajat liittivät eniten molempiin kouluasteisiin kuuluviksi aihealueista seuraavat: kuukautiset, myönteinen keho- ja minäkuva, oman ja muiden yksityisyyden tarve, tunteiden tunnistaminen ja ilmaisu sekä hygienia. Huoltajilla oli myös mahdollisuus lisätä jokin seksuaalikasvatuksen aihealue itse, jos he kokivat jonkin tärkeän teeman puuttuvan kyselylomakkeesta. Alakoulun aihealueisiin huoltajat liittivät kristillisen avioliitto- ja perhekäsityksen sekä erilaiset luotettavat tiedonlähteet. Yläkoulun aihealueisiin huoltajat taas liittivät kristillisen avioliitto- ja perhekäsityksen, sukupuolitaudit sekä rikosvastuun.

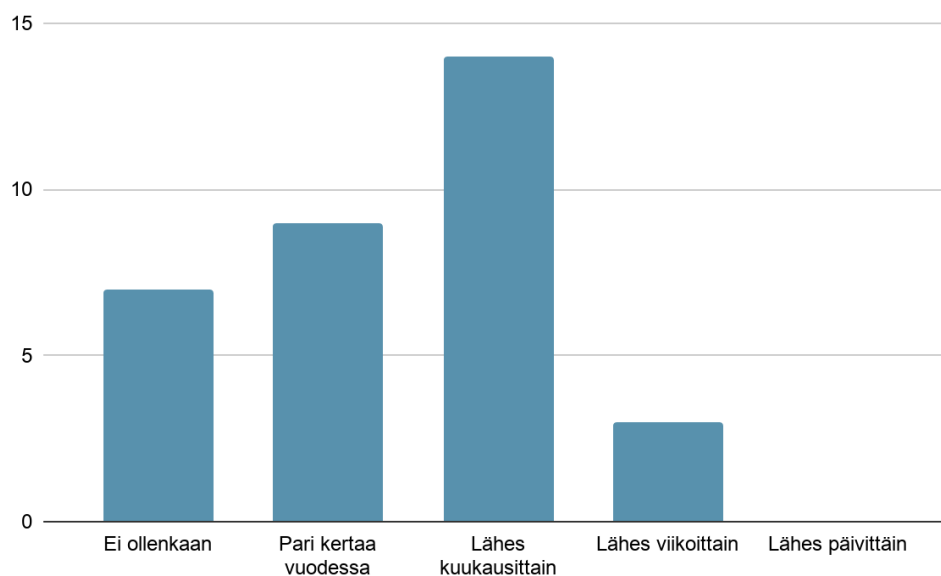
Pyysimme myös huoltajia sijoittamaan eri seksuaalikasvatuksen teemoja niihin ikävaiheisiin, joissa he kokivat, että aihe tulisi lapselle opettaa. Tällä saimme selville huoltajien käsityksiä siitä, miten he kokevat eri aiheiden sopivan eri ikäisille lapsille. Suurimmassa osassa seksuaalikasvatuksen teemoissa (sukupuoliyhdyntä, omaan kehoon tutustuminen ja siitä saatava mielihyvä, erilaiset tavat seurustella, pornografia, ystävyys, rakkauden ja intohimon erot sekä tunteiden tunnistaminen ja ilmaisu) vastaukset jakautuvat eri ikävaiheisiin siten, ettei mikään vastausvaihtoehto nouse ylitse muiden. Ainoastaan aiheissa 'miksi ehkäisy voi pettää' sekä 'eri ehkäisymenetelmät' yksi ikävaihe sai yli puolet vastaajista. Molemmissa teemoissa eniten vastauksia saanut vaihtoehto oli 12-15-vuotta. Vastauksista on nähtävissä, että huoltajien näkemykset eri seksuaalikasvatuksen teemojen sopivuudesta eri ikäisille lapsille vaihtelee siis todella paljon riippuen huoltajista.

6.3 Alakouluikäisten lasten huoltajien tavat toteuttaa seksuaalikasvatusta kotona

Halusimme selvittää myös, millaista seksuaalikasvatusta huoltajat toteuttavat tällä hetkellä lapsilleen kotona. Huoltajista 61 % kokivat, että seksuaalikasvatus tulisi aloittaa kotona aikaisintaan 8-vuoden iässä. Huoltajista kolmasosa näki, että seksuaalikasvatus kotona tulisi aloittaa jo 7-vuotiaalle tai alle. Kotona tehtävää seksuaalikasvatusta pyrimme selventämään myös tiedustelemalla huoltajilta, kuinka usein heidän lapsensa kysyvät seksuaalisuuteen liittyvistä aiheista kotona. Huoltajien vastauksista käy ilmi, että lapset kysyvät kotona seksuaalisuuteen liittyviä kysymyksiä hyvin vaihtelevasti eri perheissä. Vastaajista 61 % kertovat, että lapset eivät kysy ollenkaan tai kysyvät vain pari kertaa vuodessa seksuaalisuuteen liittyviä kysymyksiä kotona. Kahdeksan huoltajan mukaan lapset kysyvät kotona aiheesta lähes kuukausittain. Viisi huoltajaa raportoi lasten esittävän kysymyksiä lähes viikoittain liittyen seksuaalisuuteen.

Seksuaalikasvatus, jota huoltajat toteuttivat kotona keskustellen, vaihteli jonkin verran riippuen perheestä. Huoltajista 48 % kertoi, että keskustelee lastensa kanssa seksuaalisuuden teemoista pari kertaa vuodessa tai ei ollenkaan. Huoltajista 52 % toi ilmi, että keskustelee lähes kuukausittain tai viikoittain lastensa kanssa seksuaalisuuteen liittyvistä asioista (taulukko 4). Huoltajat toteuttavat kotona seksuaalikasvatusta erilaisista aiheista keskustellen, jotka ovat jaettavissa fyysisiin, psyykkisiin ja sosiaalisiin aiheisiin.

TAULUKKO 4. Kuinka usein huoltajat (n=33) keskustelivat seksuaalisuuteen liittyvistä asioista lastensa kanssa kotona.

Kysyimme huoltajilta, kuinka paljon he keskustelevat lastensa seksuaalikasvatuksesta toisen huoltajan tai muun lähimpiin aikuisen kanssa. Rajasimme kysymyksessä pois esimerkiksi opettajat sekä muut viralliset tahot. Huoltajien vastausten perusteella voidaan nähdä, että seksuaalikasvatuksesta ei keskusteltu kovinkaan paljon toisten kasvattajien kanssa. Huoltajista 19 keskusteli toisen huoltajan tai muiden lähimpiin aikuisten kanssa lapsen tavoitteellisesta seksuaalikasvatuksesta vain pari kertaa vuodessa. Huoltajista seitsemän ei käynyt tällaisia keskusteluja ollenkaan. Vastaajista viisi keskusteli aiheesta toisten kasvattajien kanssa lähes kuukausittain ja kaksi huoltajaa lähes viikoittain.

Huoltajien käsityksiä lasten seksuaalikasvatuksesta pyrimme selvittämään myös kysymällä, millaista seksuaalikasvatusta huoltajat toteuttavat kotona. Analyysin tuloksen perusteella huoltajat toteuttavat seksuaalikasvatusta kotona kolmesta eri temaattisesta lähtökohdasta. Nämä ovat ihmisen perustarpeet, huoltajalähtöisyys sekä lapsilähtöisyys (taulukko 5).

TAULUKKO 5. Huoltajien tavat toteuttaa seksuaalikasvatusta kotona.

Alaluokka	Yläluokka	Päälouokka
Kiintymyssuhde, luottamus, hellyys, ajanvietto	Turvallisuus huoltaja-lapsi suhteessa	Ihmisen perustarpeet
Luetaan kirjoja	Kasvatus tapahtuu jonkin konkreettisen asian/keinon avulla	Huoltajalähtöinen
Roolimallius, esikuva, huoltajat näyttävät mallia		
Konkreettiset esimerkit		
Suvaitsevaisuus, avoimuus	Arvolähtöinen kasvatus	
Rehellisyys		
Kaikesta		
Neutraaliuus		
Huoltajat tuovat itse keskusteluun, huoltajalähtöinen	Vuorovaikutus huoltajasta lähtevää	
Yhdessä mietittyä, muiden aikuisten mielipiteitä		
Keskustelu		
Tiedonhankinta		
Kysymyksiin vastaaminen, ajankohtaisena nousevat, lapsilähtöisyys	Vuorovaikutus lapsesta lähtevää	Lapsilähtöinen

Ihmisen perustarpeista lähtevä seksuaalikasvatus pyrki päätehtävänä turvaamaan ihmiselle perustavanlaatuisia tarpeita. Näitä olivat esimerkiksi turvallinen kiintymyssuhde, luottamus, hellyys sekä yhteinen ajanvietto. Tämä näkyi esimerkiksi vastauksessa: "Vanhempien ja lasten kiintymyssuhde on tärkein las-

ten kehityksen kannalta.”. Huoltajalähtöinen seksuaalikasvatus tuli ilmi huoltajien vastauksissa useammin kuin lapsilähtöinen tai ihmisen perustarpeista lähtevä seksuaalikasvatus. Huoltajalähtöisessä seksuaalikasvatuksessa vuorovaikutus oli huoltajasta lähtevää ja seksuaalikasvatusta toteutettiin hänen määrittelemillään tavoilla. Erilaisia keinoja olivat konkreettisista aiheista opettaminen ja tiedon jakaminen, avoin keskustelu sekä esimerkin näyttäminen itse lapselle. Huoltajalähtöisessä seksuaalikasvatuksessa huoltajat pyrkivät myös tekemään seksuaalikasvatusta arvolähtöisesti esimerkiksi rehellisesti ja suvaitsevaisesti. Yksi huoltaja toi myös ilmi, että he pohtivat muiden kasvattajien kanssa sitä, miten lasten seksuaalikasvatusta tulisi toteuttaa: “Lähinnä se on kysymyksiin vastailua ja olen kokenut tärkeimmäksi ‘aivopestä’ lapset tunnelmaan että kaikkea saa ja uskaltaa kysyä. (--) Aiheen itsensä stigmatisointi pitäisi kriminalisoida. (--) Silloin tällöin puhumme muiden isäkavereiden kanssa myös ko aiheesta ja yllättävän monella on sama kokemus kotonaan.” Lapsilähtöisestä seksuaalikasvatuksessa kasvatus lähti lapsen vuorovaikutuksesta; kysymyksistä ja häntä kiinnostavista aiheista. Tämä näkyi esimerkiksi huoltajan vastauksessa: “Vastaamme kysymyksiin ja yritämme antaa mahdollisimman laajat tiedot niistä asioista, joista lapsi haluaa kysyä.” Avoin keskustelu oli myös tässä tärkeä väylä toteuttaa kasvatusta. Huoltajista viisi koki, että ei toteuta seksuaalikasvatusta kotona olenkaan.

Huoltajat toteuttavat seksuaalikasvatusta kotona tietyn luonteisesti sekä luomansa huoltaja-lapsi-suhteen pohjalta. Näihin asioihin he olivat myös itse tyytyväisiä. Huoltajat pyrkivät toteuttamaan seksuaalikasvatusta siten, että tietty piirre säilyisi sen lähtökohtana aiheesta ja tavasta riippumatta. Näitä piirteitä olivat avoimuus, rehellisyys ja neutraalius. Etenkin avoimuus nostettiin esille monissa vastauksissa kotona tehtävän seksuaalikasvatuksen tärkeimpänä lähtökohdaksi. Esimerkiksi erään huoltajan vastauksessa kävi ilmi hänen tyytyväisyytensä tähän piirteeseen: “Avoimuuteen kotona, mikään asia ei ole tabu.” Hyvän huoltaja-lapsi-suhteen pohjalta seksuaalikasvatusta pystyttiin toteuttamaan keskustellen, kysellen sekä kuunnellen.

6.4 Alakouluikäisten lasten huoltajien lisätiedon tarve seksuaalikasvattajina

Selvitimme alakouluikäisten lasten huoltajien lisätiedon tarvetta erilaisten kysymysten kautta kyselylomakkeessamme. Huoltajat toivat ilmi erilaisia asioita, joihin he eivät ole tyytyväisiä toteuttamassaan seksuaalikasvatuksessa tai joissa he kokevat epävarmuutta. Vastauksista on nähtävissä asioita, joista huoltajat tarvitsevat lisätietoa.

Huoltajat eivät olleet tyytyväisiä erilaisiin asioihin toteuttamassaan seksuaalikasvatuksessa, jotka pystyimme teemoittelun avulla jakamaan seuraaviin yläteemoihin: kasvatusympäristö, kasvatus ja kasvattaja/t (taulukko 6).

TAULUKKO 6. Asiat, joihin huoltajat eivät olleet tyytyväisiä toteuttamassaan seksuaalikasvatuksessa.

Alaluokka	Yläluokka	Pääluokka
Ei uskalla tarpeeksi	Huoltajaan liittyvä rajoite	Kasvattaja/t
Huoltajan henkilökohtainen rajoitus, ei pysty		
Ei ole tyytyväinen kumppanin / toisen kasvattajan toimintaan	Kasvatusvastuu	
Koulun toimintaan seksuaalikasvattajana (esim. kerrotaan liian myöhään)		
Ei saa tukea, jää yksin		
Ei tarpeeksi, seksuaalikasvatusta tapahtuu liian vähän	Määrä	
Lapsen persoonallisuuden huomioiminen kasvatuksessa	Laatu	
Porno	Ympäristö	Kasvatusympäristö
Ympäristö		

Kasvattaja-teeman osalta huoltajat kokivat tarvitsevansa itselleen enemmän apua, tukea ja/tai tietoja liittyen seksuaalikasvatukseen. Huoltajat toivat myös vastauksissaan esille, että kasvatusvastuu seksuaalikasvatuksen osalta ei aina ja-kaudu tasaisesti toisen kasvattajan kanssa: "Puolisoni on väistellyt, tai jopa kieltänyt lasten kysymyksiä mikä voi aiheuttaa kysymisen pelkoa tai häpeää". Vastauksista kävi myös ilmi, että huoltajat kaipaisivat enemmän ulkopuolista tukea siihen, miten seksuaalikasvatusta tulisi toteuttaa: "(--) jään yksin yksinhuoltajana lasteni seksuaalikasvatuksen kanssa". Osa huoltajista koki myös seksuaalikasvatuksen toteutumisen tai toteuttamisen tiellä oman rajoittuneisuutensa tai uskalluksensa. Yksi huoltajista koki myös, että erilaisten uskontojen ja normien mukaiset mallit eivät saa tarpeeksi huomiota virallisten tahojen kasvatuksessa: "En pitänyt esimerkiksi siitä kun päiväkodissa lapselleni opetettiin, että myös kaksi naista voivat mennä naimisiin, oman lapseni kommentteja väheksyttiin. Lapseni sanoi että naisten välinen rakkaus on syntiä. Lapsella on oikeus kristilliseen avio- liitto- ja perhekäsitykseen, vaikka maailmassa olisi vaikka minkälaisia malleja."

Kasvatuksen osalta taas huoltajat kaipaivat lisätietoa siitä, mikä olisi oikea määrä seksuaalikasvatusta lapselle tiedollisesti sekä ajallisesti. Toisena kasvatus- teemaan liittyi seksuaalikasvatuksen laatuun liittyviä ajatuksia esimerkiksi miten ottaa huomioon lasten erilaiset persoonallisuudet. Kasvatusympäristön osalta huoltajat tarvitsisivat lisää tietoa siitä, miten ottaa huomioon paremmin seksuaalikasvatuksessa pornon helppo saatavuus sekä ympäristön vaikutus. Huoltajista seitsemän kertoi, että ei koe epäytytyväisyyttä mihinkään lapsensa seksuaalikasvatukseen liittyen tai ei osannut vastata kysymykseen.

Kysyimme myös, mitkä asiat saavat huoltajat tuntemaan epävarmuutta seksuaalikasvattajana. Näistä vastauksista pystyimme poimimaan teemat, joista huoltajat kokivat tarvitsevansa lisätietoa ja apua. Nämä teemat liittyivät kasvattajan rooliin, ympäristöön ja kasvatuksen sisältöön. Kasvattajan rooliin liittyvät lisätiedon tarpeet koskivat lapsen ja huoltajan välisen suhteen luomista, jotta seksuaalikasvatus voisi toteutua. Huoltajat tarvitsivat myös lisätietoja ja apua siihen,

etteivät heidän henkilökohtaiset rajoitteensa vaikuttaisi lapsen seksuaalikasvatuksen toteutumiseen: "Tiedän, että oma ajatusmaailmani seksuaalisuudesta on vääristynyt. En haluaisi sitä siirtää omille lapsilleni.". Ympäristöön liittyvä lisätiedon tarve kohdistui ympärillä olevan maailman jatkuvaan muutokseen sekä internetin vaikutukseen. Yksi huoltaja kuvaili asiaa näin: "Tämä maailma on menossa niin hulluksi että en tiedä enää kohta mitä sanoa.". Seksuaalikasvatuksen sisältöön liittyvät lisätiedon tarpeet liittyivät siihen, miten asiat pitäisi kertoa sekä missä ikävaiheessa mistäkin pitäisi puhua: "Että osaisin lapsille kertoa asioista mahdollisimman oikein, ettei syntyisi epäluuloja ja asennevammoja. Tai pelkoja seksuaalisuutta kohtaan.". Yksi huoltajista toi myös esille, että on huolissaan tavoittaako seksuaalikasvatuksessaan arvot, joita haluaa opettaa lapselle. Huoltajista kuusi ei kokenut tarvitsevansa lisää osaamista mistään, kun taas yksi kertoi tarvitsevansa lisätietoja kaikista seksuaalikasvatukseen liittyvistä asioista.

7 POHDINTA

7.1 Pohdinta ja johtopäätökset

Tässä tutkimuksessa tutkimme alakouluikäisten lasten huoltajien käsityksiä lasten seksuaalikasvatuksesta. Tulokset osoittivat, että huoltajien käsitykset seksuaalikasvatuksen sisällöistä sekä tavoista toteuttaa sitä olivat hyvin vaihtelevia. Huoltajat toteuttivat eniten seksuaalikasvatusta huoltajälähtöisesti. Huoltajälähtöisessä seksuaalikasvatuksessa keskityttiin lisäämään tietoa konkreettisista aiheista. Myöskään huoltajien käsitys eri ikävaiheissa toteutettavasta seksuaalikasvatuksesta ei ollut yhtenevää. Suurin osa huoltajista kaipasi lisätietoa siitä, miten olla seksuaalikasvattaja omalle lapselle. Tähän liittyi esimerkiksi epävarmuus omista tiedoista ja taidoista sekä henkilökohtaisten rajoitteiden vaikutus seksuaalikasvatukseen.

Huoltajien vastausten perusteella huoltajien ja lasten välinen vuorovaikutus seksuaalikasvatuksen teemoista jää jossain määrin vähäiseksi. Esimerkiksi seitsemän huoltajaa kertoi, että ei keskustele koskaan seksuaalisuuteen liittyvistä teemoista ja yhdeksän vastaajista kertoi keskustelevansa niistä vain pari kertaa vuodessa. On huolestuttavaa, että osa lapsista ei siis huoltajien vastausten perusteella keskustele koskaan tai keskustele vain hyvin harvoin kotona seksuaalikasvatuksen teemoista. Jermanin ja Constantinen (2010) tutkimus todisti, että huoltajan omat käsitykset ja rajoitteet seksuaaliterveydestä rajoittavat vanhemman ja lapsen välisen keskustelun määrää seksuaalisuuteen liittyvistä aiheista. Seksuaalikasvatuksen saaminen, niin keskustellen kuin muillakin tavoilla, on jokaisen lapsen ihmisoikeus syntymästä asti (WAS, 1999). Myös Cacciatoren (2007) mukaan seksuaalikasvattajan tehtäviin kuuluu seksuaalisuuteen liittyvistä asioista puhuminen asianmukaisesti. Lapsille läheiset aikuiset ovat tärkeä tietolähde seksuaalisuuteen liittyvissä kysymyksissä (European Expert Group on Sexuality Education, 2016). Kuitenkin Turnbullin ym. (2011) tutkimuksessa selvisi, että suurin osa huoltajista keskustelee lastensa kanssa seksuaalisuuteen liittyvistä aiheista. Tämä ero voi johtua esimerkiksi siitä, että edellä mainittu tutkimus

on tehty Iso-Britanniassa, jolloin kulttuurien väliset erot vuorovaikutuksessa ja seksuaalisuuteen liittyvässä avoimuudessa voivat selittää eroavaisuutta tuloksissa.

Tutkimuksemme mukaan seksuaalikasvatusvastuu ei aina kotona jakaudu tasaisesti. Vastauksista ilmeni, että toinen huoltaja saattoi jopa pyrkiä välttämään lasten kysymyksiin vastaamista ja keskustelua, kun taas toinen huoltaja oli varsin tavoitteellinen omassa seksuaalikasvatuksessaan. Huoltajan heikkoon pystyvyyteen keskustella seksuaalisista aiheista voi vaikuttaa hänen omat kokemuksensa siitä, ettei omassa lapsuuden perheessä ole pystytty keskustelemaan seksuaalisuudesta (Grossman ym., 2016). Kysymysten kiertäminen tai vastaa-matta jättäminen voi vaikuttaa lapsen seksuaaliseen kehitykseen negatiivisesti ja saada hänet tuntemaan jopa pelkoa ja/tai häpeää (Bildjuschkin & Ruuhilahti, 2012). Huoltajista 80 % kertoi puhuvansa korkeintaan pari kertaa vuodessa toisen huoltajan tai lähipiirin aikuisen kanssa lapsen tavoitteellisesta seksuaalikasvatuksesta. Seksuaalikasvattajien olisi tärkeä pyrkiä keskinäiseen vuorovaikutukseen ja toimia yhteistyössä edistääkseen lapsen seksuaalista hyvinvointia (Oinonen & Susineva, 2019). Laadukkaan seksuaalikasvatuksen toteutumista edistää huoltajien keskinäinen yhteistyö ja lapsen kaikkien huoltajien osallistuminen toteutettavaan seksuaalikasvatukseen, ei vain toisen. Bildjuschkin ja Ruuhilahti (2012) lisäävät, että olisi tärkeä pystyä keskustelemaan yhteisistä linjoista sekä haastavistakin asioista liittyen lapsen seksuaalikasvatukseen mahdollisen puolison tai muiden luotettavien henkilöiden kanssa.

Vaikka kaikissa kodeissa seksuaalikasvatusta ei toteutettu tietoisesti ollenkaan, huoltajista kuitenkin jopa 85 % toteutti seksuaalikasvatusta tavoitteellisesti monin eri keinoin. Suurin osa huoltajista kertoi toteuttavansa seksuaalikasvatusta lapsi- ja/tai huoltajalähtöisesti. Enemmistö huoltajista toteutti seksuaalikasvatusta huoltajalähtöisesti. Huoltajalähtöisesti seksuaalikasvatusta toteuttavien huoltajien pääpaino kasvatuksessa oli tietojen lisääminen konkreettisista aiheista (esim. kuukautiset ja omat rajat). Kuitenkin Cacciatore (2007) toteaa, että seksuaalikasvatuksessa oikea tieto on vasta toissijaista ja kaikista tärkeintä on

arvo- ja asennekasvatus. Lapsilähtöisessä seksuaalikasvatuksessa avointa keskusteluyhteyttä ja ilmapiiriä pidettiin kasvatuksen kulmakivenä. Mulhollandin ym. (2020) tutkimuksessa selvisi myös, että huoltajien ja lasten avoin vuorovaikutus vaikuttaa myönteisesti lasten seksuaalisuuden kehittymiseen esimerkiksi ihmissuhteiden, identiteetin sekä medialukutaidon osalta. On myös tutkittu, että kouluissa myönteinen ilmapiiri takaa seksuaalikasvatuksessa parhaat oppimistulokset (Kontula & Meriläinen, 2007).

Huomattavaa tuloksissa oli, että yli puolet huoltajista olivat sitä mieltä, että seksuaalikasvatus tulisi aloittaa kotona vasta kouluikäisille lapsille. Lapsen seksuaalikasvatus tulisi kuitenkin aloittaa jo vastasyntyneelle, sillä seksuaalisuus on perustavanlaatuisen ominaisuus jokaisessa ihmisessä (esim. Bildjuschkin & Ruuhilahti, 2008; Korteniemi-Poikela & Cacciatore, 2015; WHO & BZgA, 2010). Tuloksista selvisi myös, että suurin osa huoltajista koki, että seksuaalikasvatus tulisi aloittaa koulussa 10–11-vuotiaille. Tämä tulos toistui myös Weaverin ym. (2002) tutkimuksessa. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa (2014) ei anneta tarkkoja ohjeita seksuaalikasvatuksen toteuttamiseen. Suomessa seksuaalikasvatus on integroitu eniten terveystiedon oppiaineeseen (Kontula, 2010). Tällöin vastuu seksuaalikasvatuksesta alakoulussa voi usein jäädä pelkästään luokanopettajan varaan (Kontula, 2010), koska alakoulussa seksuaalikasvatuksen aiheet ovat pääosin integroitu ympäristöoppiin.

Cacciatore (2007) tuo esille, että yksi huoltajan tehtävistä seksuaalikasvattajana on ikätasolle sopivien tietojen ja taitojen opettaminen. WHO ja BZgA (2010) ovat määritelleet kasvattajille ikätasoiset suositukset seksuaalikasvatukseen, eli mitä tietoja, taitoja ja asenteita pitäisi opettaa lapselle missäkin iässä. Tutkimuksemme osoitti, että suurin osa huoltajista liittyy erilaiset seksuaalikasvatuksen aiheet yläkouluikäisille hyvin samalla tavalla, mitä myös WHO:n ja BZgA:n (2010) standardit suosittelevat. Alakouluikäisten kohdalla eroja löytyy kuitenkin paljon. Alle puolet huoltajista liitti eri ehkäisymenetelmät, sukupuoliyhdyntään, seksin esiintymisen mediassa, seksin kaupankäynnin välineenä, pornografian sekä hyväksikäytön kuuluvaksi alakouluikäisen seksuaalikasvatukseen. Näistä seksi

kaupankäynnin välineenä ja pornografia eivät ole osa alakouluikäisen lapsen seksuaalikasvatusta (WHO & BZgA, 2010). Edellä mainitut teemat (pois lukien seksi kaupankäynnin välineenä ja pornografia), joita suurin osa huoltajista ei liittänyt alakoulun seksuaalikasvatukseen sisältöön, ovat kuitenkin osa alakouluikäisen seksuaalikasvatusta (WHO & BZgA, 2010). Tuloksista voi päätellä, että huoltajat kokevat kyseiset aiheet jostakin syystä epäsopiviksi alakouluikäisille. Syy tähän voi olla huoltajien tiedon puute seksuaalikasvatuksesta. Tämä voi johtua myös esimerkiksi huoltajien omista arvoista, asenteista ja rajoitteista tai yhteiskunnallisista normeista. Vastauksista nähdään myös, että huoltajat käsittävät seksuaalikasvatukseen teemat toistuvasti sopivaksi vanhemmille lapsille. On siis todennäköistä, että kotona lapsi saa tietoja ja taitoja paljon myöhemmässä kehitysvaiheessa, kuin oikeasti olisi tarpeellista.

Tutkimuksemme perusteella huoltajat tarvitsevat lisätietoa eniten siitä, mitä seksuaalikasvatus on; miten sitä tehdään sekä mistä pitää kertoa ja milloin. Huoltaja on tärkein seksuaalikasvattaja lapselle (WHO & BZgA, 2010). Tämän vuoksi huoltajan on oleellista toteuttaa velvollisuutensa seksuaalikasvattajana. Kun kodin laadukas seksuaalikasvatus toteutuu, voidaan edistää lapsen kokonaisvaltaista hyvinvointia. Turnbullin ym. (2011) tutkimuksessa selvisi, että huoltajat ovat tietoisia omasta vastuustaan lasten seksuaalikasvattajina. Huoltajien tulisi itse opiskella seksuaalikasvatusta niin hyvin, että he pystyvät totuudenmukaisesti ja oikeaoppisesti sitä toteuttamaan (Cacciatore, 2007).

Tuloksista ilmeni, että seksuaalikasvatukseen kaivataan apua joko ulkopuolelta tai toiselta huoltajalta. Osa huoltajista koki olevansa yksin lasten seksuaalikasvatuksen kanssa. Yksinäisyyden tunne johtui joko toisen huoltajan kanssa epätasaisesta kasvatusvastuusta tai ulkopuolisen avun puutteesta. On tutkittu, että äidit puhuvat yleisesti niin pojilleen kuin tyttärilleenkin seksuaalisuuteen liittyvistä aiheista enemmän kuin isät (Kirkman ym., 2002; Wilson & Koo, 2010). Wilsonin ja Koon (2010) tutkimus osoittaa, että isät eivät puhu lapsilleen paljoakaan seksuaalisuuteen liittyvistä aiheista eikä puhumattomuus liity esimerkiksi

lapsen sukupuoleen mitenkään. Huomioitavaa on, että tässä tutkimuksessa tutkittavista vain kaksi olivat isiä vaikka vastausmahdollisuus oli kaikilla huoltajilla. Tämä ero vastausprosentteissa huoltajien välillä voisi johtua esimerkiksi siitä, että isät puhuvat vähemmän seksuaalisuuten liittyvistä aiheista lastensa kanssa (esim. Kirkman ym., 2002; Wilson & Koo, 2010). Bildjuschkinin (2015) mukaan erilaiset yhteistyötahot olisivat seksuaalikasvattajalle hyvä keino oppia lisää, päivittää sen hetkisiä tietoja sekä toteuttaa kokonaisvaltaisempaa seksuaalikasvatusta. Erilainen yhteistyö tuo myös turvaa seksuaalikasvattajalle (Bildjuschkin, 2015). Huoltajat tarvitsevat omia toimivia ja luotettavia sosiaalisia suhteita, jotta vertaisten kanssa keskustelu ja sitä kautta tuen saaminen lapsen seksuaalisesta kehitymisestä ja kasvusta olisi mahdollista (Bildjuschkin & Ruuhilahti, 2012). Eri kasvatustahojen yhteistyöllä voidaan saada lisää keinoja tukea huoltajien tekemää seksuaalikasvatusta.

Huoltajat kaipasivat tukea myös siihen, miten estää omien henkilökohtaisten rajoitteiden vaikutus lapsen seksuaalikasvatukseen. Monet aikuiset ihmiset ovat saaneet itse vahingollista, ahdistavaa tai väärään aikaan osunutta seksuaalikasvatusta (Cacciatore, 2007). Huoltajan oma seksuaalihistoria tai elämäntilanne voi joskus olla esteenä lapsen seksuaalikasvatukselle, sillä seksuaalisuus ja siihen liittyvät teemat voivat aiheuttaa huoltajalle tuskaa ja olla liian haastavia käsitellä (Bildjuschkin & Ruuhilahti, 2012). UNESCO (2018) toteaa, että useat lapset ja nuoret joutuvat kohtaamaan aikuisuuden kynnyksellä ristiriitaisia, negatiivisia ja hämmentäviä viestejä seksuaalisuudesta. Useilla huoltajilla saattaa olla häpeällisiä muistoja, jotka liittyvät heidän omaan seksuaalisuuteensa ja kehonkuvaansa (Cacciatore, 2007). Omien rajoitteiden vaikutusta voi pyrkiä hallitsemaan esimerkiksi harjoittelemalla etukäteen lapselle puhumista vaikeilta tuntuvista asioista (Cacciatore, 2007). Yhteistyöllä eri kasvatustahot voivat täydentää toisiaan seksuaalikasvattajina. Tällöin lapselle voidaan turvata kokonaisvaltaisempi seksuaalikasvatus.

7.2 Tutkimuksen luotettavuus ja jatkotutkimusaiheet

Tutkimusaineistomme oli melko pieni ($n=33$), joten tutkimuksen tulokset eivät ole luotettavasti yleistettävissä. Eskola ja Suoranta (1998) sanovat, että aineiston pieni koko ei kuitenkaan ole tutkimuksen onnistumisen esteenä. Sen sijaan laadullisessa tutkimuksessa tieteellisyyden kriteeri on enemmänkin laadukas ja perusteellinen analysointi (Eskola & Suoranta, 1998). Laadullinen tutkimus on taustatutkimusta, eikä sen perusteella olekaan tarkoitus tehdä empiirisesti yleistettäviä päätelmiä (Eskola & Suoranta, 1998). Tutkimus tarjoaa kuitenkin hyödyllisiä esimerkkejä siitä, miten huoltajat käsittävät seksuaalikasvatusta.

Aineistonkeruulomakkeessamme kävi myös virhe, joka ei vaikuttanut tutkimuksen tuloksiin tai aineiston analyysiin. Kysymyksissä 13 ja 14 kysyimme huoltajilta heidän käsitystään seksuaalikasvatuksen aiheiden sopivuudesta ylä- tai alakouluun. Molemmissa kysymyksissä oli annettu samat seksuaalikasvatuksen aiheet, jotta analyysivaiheessa voisimme vertailla näiden kahden kysymyksen vastauksia. Kysymyksestä 13 jäi puuttumaan kaksi viimeistä vastausvaihtoehtoa, jotka kuitenkin olivat kysymyksessä 14. Jätimme nämä kaksi aiheet analysoimatta kokonaan, koska emme saaneet toisesta kysymyksestä vertailtavia tuloksia. Kahden aiheen poistamisen jälkeen analysoitavia aiheita jäi kuitenkin 17, jolloin kahden aiheen puuttuminen ei heikentänyt tutkimuksen tuloksia.

Seksuaalikasvatuksen käsitteen ollessa vielä suhteellisen tuore Suomessa (Kontula, 2010), huoltajien ymmärrys käsitteestä voi olla melko vaihtelevaa. Jos kaikki huoltajat eivät ymmärrä täysin, mitä seksuaalikasvatuksella tarkoitetaan ja mitä kaikkea siihen sisältyy, on tämä voinut vääristää saamiamme tuloksia. Kun tutkimuskohteena ovat ihmiset, vaikuttaa tutkimustuloksiin heidän asenteensa, tavoitteensa ja mielikuvansa aiheesta (Metsämuuronen, 2011). Hirsjärven ym. (2009) mukaan kyselylomakkeella kerätyssä aineistossa voi olla vaikea kontrolloida väärinymmärryksiä. Seksuaalikasvatuksen käsitteen monitulkintaisuutta olemme pyrkineet välttämään määrittelemällä kyselylomakkeen alussa, mitä tarkoitamme seksuaalikasvatuksella tämän tutkimuksen yhteydessä. Tällä tavoin lisäsimme tutkimuksen luotettavuutta.

Aineistomme on kerätty koulun suljetun viestintäjärjestelmän kautta. Tämän vuoksi voimme luottaa siihen, että kyselylomake ei ole päätynyt kenellekään tutkimuksen ulkopuoliselle taholle. Keräsimme aineiston anonyymisti, koska tutkimuksemme aihe voi herättää huoltajissa epämiellyttäviä tunteita. Tällä turvasimme huoltajien yksityisyyden säilymistä sekä pyrimme saamaan mahdollisimman rehellisiä vastauksia huoltajilta. Kyselylomakkeessa on kuitenkin helppo vääristellä vastauksiaan, koska kukaan ei pysty todistamaan niitä epätodeksi. Hirsjärvi ym. (2009) kertovat, että kyselylomakkeella kerätyssä aineistossa ei voida olla varmoja siitä, kuinka vakavasti osallistujat ovat suhtautuneet tutkimukseen. Tästä syystä emme voi olla varmoja vastausten rehellisyydestä. Luotettavuutta olisi voinut parantaa esimerkiksi haastattelemalla huoltajia henkilökohtaisesti. Tällöin kyselylomakkeen vastauksia ja haastatteluja olisi voinut vertailla toisiinsa. Kyselylomakkeeseen olisimme voineet lisätä muutaman tarkentavan kysymyksen, joiden pohjalta olisimme voineet tukea ja vertailla tuloksia vieläkin luotettavammin.

Tutkijalla on laadullisessa tutkimuksessa hyvin tärkeä rooli, sillä hän pystyy toteuttamaan tutkimusta melko vapaasti (Eskola & Suoranta, 1998). Tutkimuksemme luotettavuutta lisää se, että tutkijoita on ollut kaksi. Tällöin jokaisessa tutkimuksen vaiheessa etenemistapaa on pohdittu monista eri näkökulmista kriittisesti. Olemme kuvanneet tutkimuksen kaikki vaiheet tarkasti. Tästä syystä tutkimuksemme on kokonaan replikoitavissa eli toistettavissa sellaisenaan.

Tulosten pohjalta voimme nähdä esimerkkejä siitä, millaisia käsityksiä huoltajilla on seksuaalikasvatuksesta sekä millaisista asioista he tarvitsevat lisätietoja. Tutkimuksemme perusteella voimme pohtia, millaisia taitoja luokanopettajalta vaaditaan seksuaalikasvattajana. Kun ymmärrämme, millaista seksuaalikasvatusta lapset saavat kotona, voimme pohtia, millaista seksuaalikasvatusta opettajan tulisi tehdä koulussa. Näin ollen nämä kaksi kasvatustahoa voivat täydentää toisiaan mahdollisimman optimaalisella tavalla. Tällaista tietoa voi hyödyntää myös opettajankoulutuksen edistämässä, jotta tulevat opettajat olisivat

valmiimpia toimimaan lasten seksuaalikasvattajina. Tulosten perusteella huoltajat kaipasivat myös lisää ulkopuolista tukea lasten seksuaalikasvatukseen, joten tuloksia voidaan myös hyödyntää erilaisten perheiden tukipalvelujen kehittämisessä. Esimerkiksi neuvolassa voitaisiin pyrkiä tukemaan huoltajia enemmän seksuaalikasvatuksen toteuttamisessa.

Tutkimuksemme tulosten valossa jatkotutkimusta olisi tarpeellista tehdä siitä, miten huoltajat itse ymmärtävät seksuaalisuuden yleisesti ja miten se vaikuttaa heidän seksuaalikasvatuksensa toteuttamiseen. Lisäksi olisi hyvä tutkia sitä, miten opettajat toteuttavat seksuaalikasvatusta osana alakoulun opetusta. Tällöin voitaisiin saada kokonaisvaltaisempi kuva siitä, millaista seksuaalikasvatusta lapset saavat. Kokonaisvaltaisempaa käsitystä lapsen saamasta seksuaalikasvatuksesta voisi saada myös tutkimalla aiheita lapsen ja nuoren näkökulmasta. Jotta voitaisiin saada tarkempi kuvaus siitä, miten seksuaalikasvatusta Suomessa toteutetaan, jatkossa olisi tärkeä tutkia valtakunnallisia ja paikallisia opetussuunnitelmia. Näin saataisiin tietoa eri kouluasteiden sekä kuntien välisistä eroista seksuaalikasvatuksen toteutumisessa. Yksi mielenkiintoinen jatkotutkimusaihe olisi myös tutkia, miten viralliset tahot kuten neuvola tukevat huoltajia heidän työssään seksuaalikasvattajina. Eri kasvatustahojen yhteistyöllä voimme turvata lapselle laadukkaan seksuaalikasvatuksen, joka jokaiselle lapselle kuuluu.

LÄHTEET

- Apter, D., Väisälä, L., Kaimola, K. & Ansamaa, O. (2006). *Seksuaalisuus*. Duodecim.
- Bildjuschkin, K. (toim.). (2015). *Seksuaalikasvatuksen tueksi. Työpaperi 35/2015*. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Haettu 24.3.2021 osoitteesta https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/129742/TY%c3%962016_35_web_korjattu.pdf?sequence=5&isAllowed=y
- Bildjuschkin, K. & Ruuhilahti, S. (2012). *Mitä ihmettä?: Seksuaalikasvatusta 3-9-vuotiaille: opas ammattilaisille*. Nektaria.
- Bildjuschkin, K. & Ruuhilahti, S. (2008). *Seksiä vaatteet päällä*. Tammi.
- Bildjuschkin, K., Malmberg, A., Patrakka, I. & Vanninen, E. (2000). *Kerro meille seksistä: Nuoren seksuaalikasvatus*. Tammi.
- Cacciatore, R. (2007). *Huomenna pannaan pussauskoppiin: Eväitä tyttönä ja poikana kasvamisen haasteisiin syntymästä murrosikään*. WSOY.
- Greenberg, J. S., Bruess, C. E. & Oswalt, S. B. (2017). *Exploring the Dimensions of Human Sexuality* (6 uud. p.). Jones & Bartlett Learning.
- Grossman, J., Charmaraman, L. & Erkut, S. (2016). Do as I Say, Not as I Did: How Parents Talk With Early Adolescents About Sex. *Journal of Family Issues*, 37(2), 177-197. <https://doi.org/10.1177/0192513X13511955>
- Eskola, J. & Suoranta, J. (1998). *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Vastapaino.
- European Expert Group on Sexuality Education. (2016). Sexuality education - what is it? *Sex education*, 16(4), 427-431. <https://doi.org/10.1080/14681811.2015.1100599>
- Halinen, I., Hotulainen, R., Kauppinen, E., Nilivaara, P., Raami, A. & Vainikainen, M. (2017). *Ajattelun taidot ja oppiminen*. PS-Kustannus.
- Hirsjärvi, S., Remes, P., Sajavaara, P. & Sinivuori, E. (2009). *Tutki ja kirjoita* (15. uud. p.). Tammi.

- Jerman, P. & Constantine, N. A. (2010). Demographic and psychological predictors of parent-adolescent communication about sex: a representative statewide analysis. *Journal of Youth and Adolescence* 39(10), 1164-1174.
<https://doi.org/10.1007/s10964-010-9546-1>
- Judén-Tupakka, S. (2007). Askelia fenomenologiseen analyysiin. Teoksessa E. Syrjäläinen, A. Eronen & V. Värri, *Avauksia laadullisen tutkimuksen analyysiin* (s. 62-90). Tampere University Press.
- Kirkman, M., Rosenthal, D. A. & Feldman, S. S. (2002). Talking to a Tiger: Fathers Reveal Their Difficulties in Communicating about Sexuality with Adolescents. *New directions for child and adolescent development*, 97, 57-74. <https://doi-org.ezproxy.jyu.fi/10.1002/cd.50>
- Ketting, E. (2018). Sexuality education: The silent revolution in Europe. *The European journal of contraception & reproductive health care: the official journal of the European Society of Contraception*, 23(5), 319-320.
<https://doi.org/10.1080/13625187.2018.1506573>
- Kontula, O. (2010). The Evolution of Sex Education and Students' Sexual Knowledge in Finland in the 2000s. *Sex education*, 10(4), 373-386.
<https://doi.org/10.1080/14681811.2010.515095>
- Kontula, O. & Meriläinen, H. (2007). *Koulun seksuaalikasvatus 2000-luvun Suomessa*. Väestöliitto.
- Korteniemi-Poikela, E., Cacciatore, R. & Konttinen, H. (2015). *Seksuaalisuuden portaat*. Opetushallitus.
- Kosunen, E., Cacciatore, R. & Hervonen, A. (2003). Seksuaalisuus elämänkaareissa. *Duodecim* 3, 209-216. Haettu 13.1.2021 osoitteesta <https://www.duodecim-lehti.fi/xmedia/duo/duo93407.pdf>
- Kuštreba, I., Elezović, I. & Štulhofer, A. (2015). Parents' Attitudes About School-Based Sex Education in Croatia. *Sexuality Research and Social Policy*, 12(4), 323-334. <https://doi.org/10.1007/s13178-015-0203-z>

- Kuula, A. (2015). *Tutkimusetiikka: Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys*. Vastapaino.
- Lindberg, L. D. & Maddow-Zimet, I. (2012). Consequences of Sex Education on Teen and Young Adult Sexual Behaviors and Outcomes. *Journal of adolescent health*, 51(4), 332-338. <https://doi.org/10.1016/j.jadohealth.2011.12.028>
- Maaailman terveysjärjestö = WHO. (2006). Defining sexual health. Report of a technical consultation on sexual health. 28-31 January 2002, Geneva. Haettu 31.3.2021 osoitteesta https://www.who.int/reproductivehealth/publications/sexual_health/defining_sexual_health.pdf
- Maaailman terveysjärjestön = WHO:n Euroopan aluetoimisto & Bundeszentrale für gesundheitliche Aufklärung = BZgA. (2010). *Seksuaalikasvatuksen standardit Euroopassa. Suuntaviivat poliittisille päättäjille, opetus- ja terveydenhoitoalan viranomaisille ja asiantuntijoille*. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Haettu 8.1.2021 osoitteesta <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/80220/039844e2-c540-4e81-834e-6f11e0218246.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- McKay, A., Pietrusiak, M.-A. & Holowaty, P. (1998). Parents' opinions and attitudes towards sexuality education in the schools. *The Canadian Journal of Human Sexuality*, 7(2), 139-145. Haettu 24.2.2021 osoitteesta <https://search-proquest-com.ezproxy.jyu.fi/scholarly-journals/parents-opinions-attitudes-towards-sexuality/docview/220772301/se-2?accountid=11774>
- Metsämuuronen, J. (2011). *Tutkimuksen tekemisen perusteet ihmistieteissä: E-kirja opiskelijalaitos*. International Methelp, Booky.fi.
- Mulholland, M., Robinson, K., Fisher, C. & Pallotta-Chiarolli, M. (2020). Parent-child communication, sexuality and intergenerational conflict in multicultural and multifaitth communities. *Sex Education*, 21(1), 44-58. <https://doi.org/10.1080/14681811.2020.1732336>
- Nummelin, R. (2000). *Seksuaalikasvatusmateriaalit - pääkaupunkiseutulaisten nuorten näkemyksiä ja kokemuksia*. Tampereen Yliopistopaino Oy Juvenes Print.
- Oinonen, M. & Susineva, A. (2019). *Seksuaalikasvattajan käsikirja*. Hivpoint.

- Opetushallitus. (2014). *Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet*.
- Parker, R., Wellings, K. & Lazarus, J. V. (2009). Sexuality education in Europe: An overview of current policies. *Sex education*, 9(3), 227-242.
<https://doi.org/10.1080/14681810903059060>
- Patton, M. Q. (2002). *Qualitative research & evaluation methods* (3 uud. p.). Sage.
- Rauhala, L. (2014). *Ihmiskäsitys ihmistyössä*. Gaudeamus Oy.
- Rinne, R., Kivirauma, J. & Lehtinen, E. (2004). *Johdatus kasvatustieteisiin* (5. uud. p.). WSOY.
- Shtarkshall, R. A., Santelli, J. S. & Hirsch, J. S. (2007). Sex Education and Sexual Socialization: Roles for Educators and Parents. *Perspectives on Sexual and Reproductive Health*, 39(2), 116-119. <https://doi.org/10.1363/3911607>
- TENK = Tutkimuseettinen neuvottelukunta. (2019). *Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet ja ihmistieteiden eettinen ennakoarviointi Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan julkaisuja 3/2019*. Tutkimuseettinen neuvottelukunta. Haettu 30.3.2021 osoitteesta https://tenk.fi/sites/default/files/2021-01/Ihmistieteiden_eettisen_ennakoarvioinnin_ohje_2020.pdf
- TENK = Tutkimuseettinen neuvottelukunta. (2012). *Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje 2012*. Tutkimuseettinen neuvottelukunta. Haettu 30.3.2021 osoitteesta https://tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf
- THL = Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. (2019, heinäkuu 12.) *Seksuaalikasvatus-artikkeli*. Haettu 8.1.2021 osoitteesta https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/tyon_tueksi/seksuaalikasvatus
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2018). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Uudistettu laitos*. Tammi.
- Turnbull, T., van Wersch, A. & van Schaik, P. (2011). Parents as educators of sex and relationship education: The role for effective communication in British families.

Health education journal, 70(3), 240-248.

<https://doi.org/10.1177/0017896911398817>

Tortolero, S. R., Johnson, K., Peskin, M., Cuccaro, P. M., Markham, C., Hernandez, B. F., Addy, R. C., Shegog, R. & Li, D. H. (2011). Dispelling the Myth: What Parents Really Think about Sex Education in Schools. *Journal of Applied Research on Children: Informing Policy for Children at Risk*. 2(2), 1-19. Haettu 24.2.2021 osoitteesta <http://digitalcommons.library.tmc.edu/childrenatrisk/vol2/iss2/5>

Tynjälä, P. (1999). Konstruktivistinen oppimiskäsitys ja asiantuntijuuden edellytysten rakentaminen koulutuksessa. Teoksessa A. Eteläpelto & P. Tynjälä, *Oppiminen ja asiantuntijuus: Työelämän ja koulutuksen näkökulmia* (s.160-179). WSOY.

UNESCO. (2018). *International technical guidance on sexuality education: an evidence-informed approach* (2. uud. p.). UNESCO. Haettu 20.1.2020 osoitteesta <https://www.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/ITGSE.pdf>

Väestöliitto. (n.d.). *Seksuaalikasvatus-artikkeli*. Haettu 8.1.2021 osoitteesta <https://www.vaestoliitto.fi/seksuaalisuus/seksuaalikasvatus/>

WAS = Seksuaaliterveyden maailmanjärjestö. (1999, elokuu 26.). *Seksuaalioikeuksien julistus*. Haettu 8.1.2021 osoitteesta <http://176.32.230.27/world-sexology.org/wp-content/uploads/2013/08/declaration-of-sexual-rights.pdf>

Wilson, E. & Koo, H. (2010). Mothers, fathers, sons, and daughters: Gender differences in factors associated with parent-child communication about sexual topics. *Reproductive Health*, 7(1). <https://doi.org/10.1186/1742-4755-7-31>

Weaver, A. D., Byers, E. S., Sears, H. A., Cohen, J. N. & Randall, H. E. S. (2002). Sexual health education at school and at home: Attitudes and experiences of New Brunswick parents. *The Canadian Journal of Human Sexuality*, 11(1), s. 19-32. Haettu 24.2.2021 osoitteesta <https://search-proquest-com.ezproxy.jyu.fi/scholarly-journals/sexual-health-education-at-school-home-attitudes/docview/62215229/se-2?accountid=11774>

YK = Yhdistyneet kansakunnat. (1948, lokakuu 12.) *Ihmisoikeuksien yleismaailmallinen julistus*. Haettu 31.3.2021 osoitteesta <https://ihmisoikeusliitto.fi/ihmisoikeudet/ihmisoikeuksien-julistus/>

YK = Yhdistyneet kansakunnat. (1989) *Yhdistyneiden kansakuntien yleissopimus lapsen oikeuksista*. Haettu 17.3.2021 osoitteesta https://unicef.studio.crasman.fi/pub/public/pdf/LOS_A5fi.pdf

LIITTEET

Liite 1.

SUOSTUMUS OSALLISTUA TIETEELLISEEN TUTKIMUKSEEN *

Klikkaamalla tätä ruutua ilmaisen, että olen ymmärtänyt saamani tiedot ja haluan osallistua tutkimukseen.

Mitä seksuaalikasvatus tarkoittaa?

Seksuaalikasvatus on jokaisen seksuaalioikeus eli ihmisoikeus. Seksuaalikasvatus on kasvatusta, jonka avulla ihminen saa tietoja ja taitoja käsitellä ja pohtia omia asenteitaan seksuaalisuuteen liittyvissä teemoissa. Sen tavoitteena on tukea yksilöä kehittämään keskeisiä taitoja, joiden turvin hän voi itse päättää seksuaalisuudestaan ja suhteistaan eri kehitysvaiheissa.

(Lähteet: Bildjuschkin & Ruuhilahti 2008; Väestöliitto; Oinonen & Susineva 2019)

1. Olette
 1. äiti
 2. isä
 3. muu huoltaja
2. Minkä ikäinen olette? (ikä vuosina)
3. Montako lasta teillä on tällä hetkellä alakoulussa (0.-6.lk)?
4. Kertoisitteko alakoulussa olevien lapsesi/lapsiesi iän vuosina ja sen perässä hänen luokka-asteensa? (Esimerkiksi 8v. 2. lk.; 10v. 4. lk)
5. Minkä ikäiselle lapselle seksuaalikasvatus tulisi mielestänne aloittaa koulussa? (ikä vuosina)
6. Minkä ikäiselle lapselle seksuaalikasvatus tulisi mielestänne aloittaa kotona? (ikä vuosina)
7. Kuinka paljon positiivisia tunteita lapsenne/lastenne seksuaalikasvatus teissä herättää? (Asteikolla 1-5)
 - 1 = ei lainkaan positiivisia tunteita
 - 2 = vain vähän positiivisia tunteita
 - 3 = en osaa sanoa / neutraali
 - 4 = melko paljon positiivisia tunteita
 - 5 = todella paljon positiivisia tunteita

8. Kysyykö lapsenne kotona seksuaalisuuteen liittyviä kysymyksiä?

- 1 Ei ollenkaan
- 2 Pari kertaa vuodessa
- 3 Lähes kuukausittain
- 4 Lähes viikoittain
- 5 Lähes päivittäin

9. Millaisista seksuaalisuuteen liittyvistä asioista olette keskustelleet lapsenne/lapsienne kanssa kotona?

10. Kuinka usein keskustellette seksuaalisuuteen liittyvistä asioista lapsenne/lapsienne kanssa kotona?

- 1 Ei ollenkaan
- 2 Pari kertaa vuodessa
- 3 Lähes kuukausittain
- 4 Lähes viikoittain
- 5 Lähes päivittäin

11. Kuinka usein puhutte keskenänne toisen huoltajan tai muiden lähipiirin aikuisten (ei opettaja tai muu virallinen taho) kanssa lapsenne/lapsienne tavoitteellisesta seksuaalikasvatuksesta?

- 1 Ei ollenkaan
- 2 Pari kertaa vuodessa
- 3 Lähes kuukausittain
- 4 Lähes viikoittain
- 5 Lähes päivittäin

12. Millaista seksuaalikasvatusta toteutate kotona?

13. Mitkä seuraavista asioista koette kuuluvaksi alakouluikäisten (0.-6lk) lasten seksuaalikasvatukseen. Merkitkää kaikki vaihtoehdot, joiden ajattelette kuuluvan alakouluikäisen seksuaalikasvatukseen.

- Kuukautiset
- Oman kehon tutkiminen
- Seksi kaupankäynnin välineenä
- Myönteinen keho- ja minäkuva
- Eri ehkäisymenetelmät
- Seksin esiintyminen mediassa
- Sukupuoliyhdyntä

- Rajojen asettaminen
- Sukupuoli-identiteetti
- Erilaiset seksuaaliset suuntautumiset
- Oman ja muiden yksityisyyden tarve ja niiden kunnioittaminen
- Pornografia
- Ystävyys, rakkauden ja intohimon erot
- Hyväksikäyttö
- Tunteiden tunnistaminen ja ilmaisu
- Hygienia
- Sukupuolten välinen tasa-arvo
- Muu: _____

14. Mitkä seuraavista asioista koette kuuluvaksi yläkouluikäisten (7.-9.lk) lasten seksuaalikasvatukseen. Merkitkää kaikki vaihtoehdot, joiden ajattelette kuuluvan yläkouluikäisten seksuaalikasvatukseen.

- Kuukautiset
- Oman kehon tutkiminen
- Seksi kaupankäynnin välineenä
- Myönteinen keho- ja minäkuva
- Eri ehkäisymenetelmät
- Seksin esiintyminen mediassa
- Sukupuolilyhdyntä
- Rajojen asettaminen
- Sukupuoli-identiteetti
- Erilaiset seksuaaliset suuntautumiset
- Oman ja muiden yksityisyyden tarve ja niiden kunnioittaminen
- Pornografia

- Ystävyyden, rakkauden ja intohimon erot
- Hyväksikäyttö
- Tunteiden tunnistaminen ja ilmaisu
- Hygienia
- Sukupuolten välinen tasa-arvo
- Kehojen erojen ymmärtäminen
- Ensimmäinen seksuaalinen kokemus
- Muu: _____

15. Mihin asioihin olette tyytyväinen lapsenne/lapsienne seksuaalikasvatuksessa?

16. Mihin asioihin ette ole tyytyväinen lapsenne/lapsienne seksuaalikasvatuksessa?

17. Missä asioissa koette epävarmuutta lapsenne/lapsienne seksuaalikasvatuksessa?

18. Sijoittakaa tietty seksuaalikasvatuksen teema siihen ikävaiheeseen, jossa ajattelette sen olevan ajankohtaista lapselle.

• Eri ehkäisymenetelmät	0-4	4-6	6-9	9-12	12-15	15+
• Sukupuolilyhdyntä	0-4	4-6	6-9	9-12	12-15	15+
• Miksi ehkäisy voi pettää	0-4	4-6	6-9	9-12	12-15	15+
• Omaan kehoon tutustuminen ja siitä saatava mielihyvä	0-4	4-6	6-9	9-12	12-15	15+
• Erilaiset tavat seurustella	0-4	4-6	6-9	9-12	12-15	15+
• Pornografia	0-4	4-6	6-9	9-12	12-15	15+
• Ystävyyden, rakkauden ja intohimon erot	0-4	4-6	6-9	9-12	12-15	15+
• Tunteiden tunnistaminen ja ilmaisu	0-4	4-6	6-9	9-12	12-15	15+

KIITOS VASTAUKSESTANNE! :)